

Yoksulluğun Giderilmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma

A.Ü. Avrupa Toplulukları
Araştırma ve Uygulama Merkezi^(*)

Giriş

Yoksulluğun Giderilmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma" konulu bu çalışma Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM)'da gerçekleştirilmiştir. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (RIO+10) çerçevesinde küresel bir sürdürülebilir eylem planı olan **GÜNDEM 21** ve diğer ilgili sonuç belgeleri incelenmiş ve izlenen stratejinin "yoksulluğun giderilmesi ve sürdürülebilir kalkınma" sorunlarının tanımlanması ve çözümleri açısından yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çerçevede sonuç belgelerinde ileri sürülen "Tek Kutuplu Yeni Dünya Düzeni Küreselleşmeye" dayalı **GÜNDEM 21 Stratejisi** "Yoksulluğun Giderilmesi ve Sürdürülebilir Kalkınma" alt başlığına uygun olarak ulusal düzeyde son dönemdeki gelişmelere de ağırlık vererek incelenmiş ve "Ulusal Hazırlık" raporuna katkıda bulunulmak üzere elinizdeki proje çalışmasına dönüştürülmüştür.

^(*) Yoksulluk ve Sürdürülebilir Kalkınma Çalışma Grubu
Tomris ÇAVDAR, Endüstri Y. Müh. ATAUM Proje Koordinatörü
Beyhan TURAN, A.Ü. S.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu-2002 ATAUM meslek adayı.
Zeynep YALGIN, A.Ü. S.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü mezunu-2002 ATAUM meslek adayı
Seda CANAT, A.Ü. S.B.F. Uluslararası İlişkiler mezunu-2002 ATAUM meslek adayı
Volkan GÜLTEKİN, A.Ü. S.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu-2002 ATAUM meslek adayı

ATAUM'da "**Meslek Adaylığı (Stajyerlik)**" programı içerisinde proje çalışmasını sürdüren çalışma ekibi ağırlıklı olarak Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümlerinden mezun ve çoğunluğu üniversitenin "**Uluslararası Stratejik Araştırma Grubu**" USAG çalışmalarında yer almış genç mezunlardır. Türkiye'nin ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeydeki durumunun değerlendirilmesi amacıyla hazırlanacak olan "Ulusal Hazırlık" raporuna katkı sağlanması amacı ile gerçekleştirilen bu çalışmadaki proje raporunun içeriği seçkin akademisyenlerin görüşleri, ulusal ve uluslararası alanda çalışmalarını sürdüren sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşlarının değerlendirmeleri ile desteklenmiştir.

I. Kavram olarak "Küreselleşme" ve Sürecin "Yoksulluğun Giderilmesi" Bağlamındaki Olumsuzlukları

Kalkınma kavramı, genel olarak Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kaynaklı "*klasik kapitalist model*" tarafından belirlenen ve günümüz modern toplumlarında yalnızca ekonomik bir çerçevede kişi başına düşen gelirin arttırılması olarak tanımlanmaktadır. Bütün yönleriyle incelendiğinde ABD kökenli olan "*klasik kapitalist model*", bireylerin satın alma gücünün arttırılmasının piyasadaki ekonomik etkinliklerin artması anlamında bir işlev göreceğini ve böylece Ulusal Gelirin Bütünündeki (GSMH)'deki artışın bireylere yansıtacağını öngörür. Tanımdan anlaşılacağı üzere bu modelin tanımladığı kalkınma sonuçta sınırsız üretim ve sınırsız tüketime dayanmaktadır. Konuya toplumsal, ekonomik yönleriyle ve çevre sorunları ile birlikte bir bütün olarak bakıldığında, bu modelin yeryüzünde varolan kaynakların bencilce ve sınırsız kullanımını gerektirdiği açıktır. Diğer bir anlatımla, böylesi bir modelin sürdürülebilirliği için üretimde kullanılan kaynakların sınırsız olması gerekir. Ayrıca yine bu modelin öngördüğü sınırsız tüketim sonucu oluşan atıkların çevreye verdiği yıkıcı zararlar da ortadadır. Ancak, insanların temel gereksinimlerinin karşılanabilmesi için gerekli olan kaynakların sınırlı olduğu ve yenilenemeyen kaynakların aşırı kullanım sonucu giderek azaldığı da bir gerçektir.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından bu sorunların çözümüne yönelik önerilen "sürdürülebilir" kalkınma olgusunun ne kadar gerçekçi olduğu ya da sorunu çözüp çözemeyeceğinin irdelenebilmesi için öncelikle 80'li yıllarda sınırsız liberalleşme programları ile uygulanmaya başlayan ancak 90'lı yılların başından itibaren dünya gündemine damgasını vuran "*Küreselleşme*" ya da "*Yeni Dünya Düzeni*"nin incelenmesi gerekmektedir.

"Küreselleşme" ya da "Yeni Dünya Düzeni" anlayışının 1990'lı yılların başından bu yana ağırlıklı olarak uluslararası gündeme taşındığı görülmektedir. Bu anlayış öncelikli ve ağırlıklı olarak ABD'nin çıkarlarının korunmasına dayalı olması nedeni ile bu doğrultuda diğer gelişmiş ülkeler ve özellikle de gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin ulusal çıkarlarını ve yaşadıkları sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sorunlarını da gözardı etmektedir. Bu doğrultuda "Tek Kutuplu Dünya Düzeni"nin sürdürülmesini öngören bir yapıda geliştirilmektedir.

Bu doğrultu, "Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni" anlayışına karşı yöneltilen eleştirilerin de odak noktasını oluşturmaktadır. Küreselleşmeye karşı yöneltilen eleştirilerin başında bu ilişkiler sisteminin zengini daha zengin, yoksulu daha yoksul yaptığı gelmektedir. Özellikle de gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin dışlanmasına yol açtığı, öngörülen yararların hem ülkeler hem de bölgeler arasında eşit olarak dağılmadığı, uluslararası alanda sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel eşitsizlikleri giderici değil arttırıcı bir rol oynadığı diğer ulusların özellikle de gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin egemenlik haklarını ve ulusal çıkarlarını zedelediği ve bu nedenle de insan unsurunu gözardı eden "ahlak" ve "etik" temeline dayanan bir anlayış olmadığı yönündedir.

Günümüzde küreselleşme, ekonomiden uluslararası ilişkilere kadar çeşitli alanlarda dünyayı etkileyen, uluslararası toplumun dokusunu ve yapısını eskiye oranla tanınmayacak ölçüde olumsuz yönde değiştiren dayatmacı ve baskıcı bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşmenin devrimsel belkemiği olarak tanımlanan ve "Endüstri Devrimi"nden de ileri düzeyde bir atılım olarak nitelenen bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin "devrimsel" olarak nitelenmemesi gereklidir. Ancak bu gelişmelerin "Endüstri Devrimi" ile birlikte elde edilen kazanımların sürdürülmesi doğrultusunda, toplum ve insan yaşamını yalnızca çok daha kolaylaştırıcı bir işlev gördüğü söylenebilir.

BM 1945 yılında kurulduğunda uluslararası ilişkileri belirleyen temel etki unsurlarının devletler olduğunda kuşku yoktur. Bu dönemde yalnızca devletler, uluslararası ilişkileri belirleyebilecek kaynaklara sahiptir.

Oysa günümüzde uluslararası ilişkiler ve dünya ekonomisini devletlerden çok daha fazla etkileyen yeni etki unsurları ortaya çıkmıştır. Kuralsızlığı ve düzensizliği destekleyen ve çevre duyarlılığını gözardı eden Çokuluslu Şirketler (ÇUŞ), Sivil (Uygar) Toplum Örgütleriyle hiçbir biçimde eşde-

ğer tutulmaması gereken Hükümet Dışı Kuruluşlar (NGO) ve siyasal çoğulculuğu ve katılımcılığı ve demokratik katılımcılığı gözardı eden yasa dışı dinsel ve etnik siyasal partiler, sivil (uygar) toplum örgütleri ile hiçbir biçimde eşdeğer bile düşünülmemesi gereken dinsel, etnik tarikat ve cemaatler, bu doğrultuda sınırsız parasal güçlerle desteklenen basın ve yayın tekel-leri, ve bu sürecin tüm yönleriyle desteklenmesini sağlamaya yönelik araş-tırma ve düşünce (think-tank) kuruluşları, uluslar üzerinde küreselleşme sü-recinin bir baskı unsuru olarak kullanılmasına yönelik olarak ekonomik de-netimin sağlanmasında yeni işlevler üstlenen Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (WB) hatta bazı devletlerin yıllık Ulusal Gelirinin Bütü-nünden (GSMH)'nden daha fazla bireysel serveti bulunan vurguncular (spekülatörler) ve kendi ülkelerindeki "*ekonomik ve parasal sistemlerin riskleri*"ni sıcak sermaye hareketleriyle diğer ülkelere yönlendiren vurgun-culuğa dayalı ortaklıkları, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin yukarıda sayılanların gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılması ile son 10 yılda giderek ağırlık kazanan küreselleşme, "Yeni Dünya Düzeni" ve "Tek Kutupluluğa" dayalı uluslararası sistemin yeni unsurları olarak ön plana çıkmışlardır.

Bu yapının karşısında ne yazık ki etki alanları ve güçleri son derece sınırlı olan Sivil (Uygar) Toplum Örgütleri veya Demokratik Kitle Kuruluşları, ulus devletlerin sahip olduğu ve sosyal hukuk devletlerinin öngördüğü ve her geçen gün yeni kuralsızlaştırma ve düzensizleştirme programları ile sınırlandırmaya çalışılan hukuksal yetki ve olanaklar, sendikalar ve meslek kuruluşları ve sınırlı sayıdaki uluslararası kuruluş yer almaktadır.

Bu süreçte bir kısım gelişmiş ülke ve özellikle de gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerin sosyo-ekonomik açıdan gelişme ve kalkınma çabalarının da ABD ekonomisinin sürdürülebilirliğine bir tehdit olarak görüldüğü saptanmıştır. Kuşkusuz bu anlayış içerisinde çevresel değerlerin yok edilmesi ve ekolojik dengenin bozulması gözardı edilmektedir.

Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler ise kendi kendilerini yönetemeyen, bilinçli kaynak kullanımını yapamayan, sürekli bütçe açıkları veren, ülkelerindeki nüfus artışını engelleyemeyen ülkeler olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede ulusal, kendi özgüvenlerine, çıkarlarına ve tarihsel geçmişlerine dayalı kalkınma modellerinin ve uğraşların engellenmesi gerektiğinin özenle altı çizilmektedir. "*Karşılıklı bağımlılık*" ve benzeri "*Tek Kutuplu Yeni Dünya Düzeni*" kavramlarıyla küreselleşme süreci desteklenmekte bazı gelişmiş ülkelerle ama özellikle de gelişmekte ve az gelişmiş ül-

kelerin kendi çıkarlarına uygun hareket etmediklerinde cezalandırılmasını çıkarları açısından uygun gördüklerinde de ödüllendirilmesini öngören bir yapıda ve *"Karşılıklı Bağımlılık"* anlayışı içerisinde kendilerine bağımlı kılınması hedeflenmektedir. Bu ülkelerin bağımsız ve özgüvenli bir biçimde ve kendi ulusal çıkarlarını gözeterek ilerlemeleri ve kalkınmaları ve bu doğrultuda uluslararası dayanışma ve ortaklıklar oluşturmaları da pek çok araçla engellenmeye çalışılmaktadır.

*"Tek Kutuplu Dünya Düzeni"*ne dayalı küreselleşme anlayışında konuyu Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Bölgesi açısından ele aldığımızda İngiltere'nin bu düzene destek verdiğini, diğer AB ülkelerinin ise kendi aralarındaki bütünleşmeleri tamamlayıcı ve yeni genişleme sürecinin de önemi nedeniyle daha çok *"Çok Kutuplu Dünya Düzeni"* anlayışını benimsediklerini görmekteyiz. Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin izlediği sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınma anlayışları ile yukarıda ayrıntılarıyla sunulmaya çalışılan *"Klasik Kapitalist Model"*e dayalı ABD kökenli *"Küreselleşme ve Tek Kutuplu Dünya Düzeni"* arasındaki farklılaşmaların konu ile ilgili *"uluslararası anlaşmalar"*daki konumları açısından da belirgin olduğunu vurgulamakta yarar vardır.

*"Küreselleşme ve Tek Kutuplu Dünya Düzeni"*ne yönelik yukarıda aktarılmaya çalışılan tüm bu örnekler bu modelin insan unsurunu gözardı eden *"ahlak"* ve *"etik"* temelli bir anlayış olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla bu biçimde yapılan bir uluslararası sistemde ulusların egemenlik hakları ve ulusal çıkarlarını gözetilen *"ahlak"* ve *"etik"* duyarlılığın olmaması yukarıda sayılan tüm unsurların ulusların egemenlik haklarını zedeleyecek biçimde ve uluslararası sözleşmelere aykırı olarak içişlerine karışmalarına neden olmaktadır. Bu sürecin gerek ulusiçi ve gerekse uluslararası alanda istenen kalkınma hedeflerinin sağlanamamasında birincil derecede engelleyici olduğu düşünülmektedir. Asıl amaç olan gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerdeki sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerindeki farklılıkların azaltılmasına yönelik uğraşlarda da benzer bir etkinin ortaya çıktığı söylenebilir.

Sürdürülebilir kalkınma, bugünün gereksinimlerini gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarını yok etmeksizin karşılamaktır. Herkesin temel gereksinimlerini karşılayabilmeyi ve kaynakların kullanımı, yatırımların yönlendirilmesi, teknolojinin yönünün belirlenmesi ve kurumsal değişiklikler yaşanırken insanlığın beklentilerinin dikkate alınmasını amaçlayan bir değişim sürecidir. Bu nedenle, sürdürülebilir kalkınma ve yoksulluğun giderilmesine yönelik verilmesi gereken uğraşların ve

getirilecek olan çözümlerin küreselleşme sürecinin yarattığı sonuçlar ve etkiler düşünüldüğünde, "Küreselleşme" süreci içerisinde veya "Küreselleşme" kavramı ile birlikte geliştirilmesi yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı olanaksız görülmektedir.

Bu doğrultuda geliştirilmesi gereken kalkınma programlarının, politikaların ve modellerin ulusların kendi çıkarlarına uygun bir biçimde kendi öz kaynaklarının kullanımına öncelik veren ve ulusal egemenlik haklarına zarar verici yönde kuralsızlaştırma ve düzensizleştirme anlayışlarından arınmış, küreselleşme sürecinin tüm olumsuz etkilerinin doğru olarak saptandığı ve bu etkilerin olumsuzluklarını giderici yönde çözümler üreten toplum kesimlerinin desteklenmesini ve dayanışmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızın başlarında dile getirdiğimiz olumsuzlukları yaratan kurumsal yapıların ve etkilerinin sınırlandırılması ve bu doğrultuda zaten pek çok çözüm geliştirmiş olan ulusal ve toplumsal yaşamımızdaki kişi, kesim ve kuruluşların ve benzer çalışmaların uluslararası ölçekte gerçekleştirilen eşdeğer çözüm önerilerinin uygulanması gereklidir.

Kuralsızlaştırma ve düzensizleştirmeye dayalı "Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni"nin getirdiği modelin ülkemizdeki en son uygulamaları arasında tütün ve şeker yasaları, çiftçilere ve tarım kesimine yönelik üretimi destek programlarının kaldırılması, endüstri bölgeleri yasa tasarısı, serbest bölgeler yasa tasarısı, Çok Taraflı Yatırım Antlaşması'nın bir uzantısı olan uluslararası tahkim, kamu banka ve kuruluşlarının özelleştirilmesi, kamu kurum ve kuruluşlarına getirilen kaynak kısıtlamaları ve kurumsallaşmış ve alt yapısı güçlü özel banka ve işletmelerin getirilen kaynak kısıtlamaları sonucu ekonomik zorluğa sürüklenilerek düşük bedelle yabancı kuruluşlara satılması ve benzeri sayılabilmektedir.

II. Küreselleşme ve Çevre

Ağırlıklı olarak ABD'nin uyguladığı ve desteklediği "klasik kapitalist model"nin ve bu modele dayalı olarak geliştirilen "Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni" anlayışının yarattığı çevre sorunları iki ana noktada odaklanmaktadır; varolan sınırlı kaynakların paylaşımı ve aşırı tüketim sonucu oluşan atıklar. Bu noktada başta ABD bazı gelişmiş ülkeler diğer gelişmiş ve özellikle de gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin kaynaklarını sınırsızca ve sorumsuzca kullanmaktadır. Aynı zamanda tüketim sonucu oluşan atıklarını da yine bu tanımlanan ülkelere aktararak hem üretim açısından hem de atıkların yok edilmesi bağlamında en üst düzeyde çevre bilincini

yok eden ve sosyo-ekonomik açıdan daha da yoksullaşmaya dayalı programların sürdürülmesini desteklemektedir.

Çevre kirliliğinin ülkeler ile çevre etkilerinin yayılımı oranında sınırlı olması, çevreci gruplar, sanayi ve devlet hatta devletlerarası ilişkilerde sorunlar yaratmıştır. Artan nüfusa iş yaratma, beslenme ve ülkelerin kalkınma istekleri de dikkate alındığında, ekonomiden toplumbilimlerine dek pek çok noktada hayatımızı etkileyen çevre sorunları için tüm dünya devletlerini yeni çözümlere yöneltmiştir. Özellikle "sıfır atık" üreterek "etkisiz" bir üretim modeli oluşturmanın olanaksızlığı karşısında doğanın korunması için atıkların yeniden kullanımına olanak veren ve en önemli ve en ileri düzeydeki uygulamaları Japonya'da olan yöntemlerin araştırılması son derece büyük bir önem taşımaktadır.

"Çevreyi dışlamayan kalkınma" kavramı aslında çevre koruma ve ekonomik kalkınma arasında bir çelişki görmemektedir. Tarım politikalarında genel olarak hem tarımsal gelişme hem de tarım topraklarının korunacağı düşünülmektedir.

1970'li yıllarda ekonomik kalkınmanın yanında çevre kalitesinin de korunmasına çözüm olarak "Sürdürülebilir Kalkınma" felsefesi tartışılmaya başlanmıştır. Bu çözüm doğal kaynakların tüketim hızının oluşum hızına uyum sağlaması anlayışına dayanmaktadır. Kavram, 1987 yılında BM Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" adlı raporda yer alarak yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

III. Değerlendirme Sonuçları

Sürdürülebilir kalkınma, bugünün gereksinimlerini gelecek kuşakların da kendi gereksinimlerini karşılama olanaklarını yok etmeksizin sağlamaktır. Herkesin temel gereksinimlerini karşılayabilmeyi ve kaynakların kullanımını, yatırımların yönlendirilmesi, teknolojinin yönünün belirlenmesi ve kurumsal değişiklikler yaşanırken insanlığın beklentilerinin dikkate alınmasını amaçlayan bir değişim sürecidir.¹

Kalkınmanın sadece ekonomik büyüme ile eş anlamlı olmadığı ve beslenme, barınma olanakları, insan hakları ve bölgelerarasındaki gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklar ve benzeri göstergelerin de kalkınma kavramının içinde düşünülmesi gerektiği gerçeği gözönüne alındığında, ekonomik te-

¹ www.mfa.gov.tr, Öztürk, Feza, Küreselleşme-Yeni Dünya Düzeni, 2002.

rimlerle tanımlanan "*sürdürülebilir kalkınma*" anlayışının, sorunların bütünsel bir biçimde çözümünde de yetersiz olduğu açıktır. Bu bağlamda sürdürülebilir bir çevre anlayışının oluşturulabilmesi için atılması gereken ilk adım, çevreyi ekonominin bir alt kümesi olarak kabul eden ve sınırsız üretim-sınırsız tüketim-karın en üst düzeyde tutulmasına dayalı "*Klasik Kapitalist Model*"e dayalı "*Tek Kutuplu Dünya Düzeni ve Küreselleşme*" odaklı kalkınma kavramının tümüyle reddedilmesidir.

Özetlemek gerekirse,

- 1) Yanlızca ekonomik çerçeve içerisinde tanımlanan ve sürdürülebilirliği ancak ve ancak sınırsız tüketim, yani varolan kaynakların sınırsız kullanımı ile olası "*Küreselleşme ve Tek Kutuplu Dünya Düzeni*"ne dayalı kalkınma anlayışının terkedilmesi ve insan hakları, sosyal hukuk devleti, eşitlik, adalet, demokrasi kavramlarını içeren ve ulus devletler arasında dayanışmayı hedefleyen bir sürdürülebilir kalkınma anlayışının benimsenmesi,
- 2) Post-modern toplum yaşamında insanlığa dayatılan ve kabul görmüş değer, kuram ve kavramlardan soyutlanmış, en belirgin insan özelliği olan "*toplumsallık*", "*düşünme*" ve "*bilinç*" kavramlarını da her alanda bilinçsizce tüketime odaklayan ve yanılcza "*Yeni Dünya Düzeni*"nin getirdiği bir alt kültür olan "*Post-Modernizm*"in baskın bir biçimde üstünlüğünü savunan ve ulusların büyük çoğunluğunun sahip olduğu sosyo-kültürel zenginliği de olumsuz bir biçimde etkileyen "*Küreselleşme*" sürecinin tüm yönleriyle sorgulanması,
- 3) İnsan gereksinimlerinin belirlenmesinde toplum ve birey arasındaki dengeyi gözeten bir anlayışın sağlanması,
- 4) "*Tek Kutuplu Yeni Dünya Düzeni ve Küreselleşme*"nin insanlığa dayattığı ve sürdürülebilir kalkınmayı engelleyici yöndeki zorluklar ve engellerin ortadan kaldırılması,
- 5) "*Tek Kutuplu Yeni Dünya Düzeni ve Küreselleşme*" sonucunda en fazla zenginleşen kesimlerden yoksullaşan kesimlere ve uluslara yönelik bir sürdürülebilir kalkınma politikası oluşturulması,

Yukarıda getirilmeye çalışılan tüm çözüm önerilerinin bu sürecin dışında kalan gelişmiş ülkelerin, en önemlisi de gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde "*ulus devletler*"in bütünleşmesi ve dayanışması temelinde ve

"Çok Kutuplu Dünya Düzeni"ne dayalı bölgesel dayanışma ve bütünleşme modelleriyle sağlanabileceği düşünülmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, gerçekten geleceğin toplumunun en öncelikli gündemlerinden birisi olacaktır. Ancak, bu kavramın günümüz insanlığının karşı karşıya olduğu başta yoksulluk olmak üzere eşitlik, adalet, toplumsallık, demokrasi, insan hakları, sosyal hukuk devleti'nin öncelikleri çerçevesinde tüm gereksinim ve çevresel değer kavramlarını bütünüyle kapsaması ve "Tek Kutuplu Yeni Dünya Düzeni" ve "Küreselleşme" anlayışından da tamamen arındırılmış olması gerekmektedir.

EKLER

"Küreselleşme ve Yeni Dünya Düzeni"ni destekleyen Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Konferansı ve Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi ve Sonuç Belgeleri

EK I- Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (RIO+10) Programı ve İçeriği

JOHANNESBURG SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA DÜNYA ZİRVESİ

Rio de Janeiro'da 1992 yılında toplanan Dünya Zirvesi'nde uluslararası topluluk sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin birbiriyle karşılıklı ilişki içinde olduğunu ve birbirini etkilediğini kabul etti. Uzun vadede sürdürülebilir sonuçların alınması için bu ihtiyaçların birbiriyle dengeli bir şekilde karşılanması gerektiği kabul edildi. Bu faktörlerde de bir eylemin tetiklenmesiyle sağlanabilirdi. RIO Zirvesi, yerel, ulusal, bölgesel veya küresel düzeyde, tüm dünya için bir amaç olarak sürdürülebilir kalkınma kavramını ön plana çıkardı. Sürdürülebilir kalkınma, 1987 Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nda "Bugünün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası topluluk Zirve sonucunda küresel bir sürdürülebilir eylem planı **Gündem 21**'i kabul etti. **Gündem 21** ve Dünya Zirvesi'nin diğer sonuç belgelerinin uygulanmasının Zirve'den sonra da izlenip değerlendirilmesi amacıyla Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (SKK) kuruldu. Her yıl düzenli olarak toplanan SKK'ya katılan 50'nin üzerinde Bakan'ın 1000'den fazla sivil toplum kuruluşu çalışmalarına destek vermektedir. Ko-

misyon, hükümetleri ve uluslararası kuruluşları çevre ve sektörlerarası konularda çalışma toplantıları ve konferanslar düzenlemeleri konusunda yönlendirmektedir. BM'nin Aralık 2000'de yapılan 55. Genel Kurulu'nda, Sürdürülebilir kalkınma Komisyonu'nun 2002 Johannesburg Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin düzenleyici kurumu olması kararı alındı.

ULUSAL HAZIRLIK SÜRECİ ve **TÜRKİYE'NİN HAZIRLIKLARI**

Ülkeler, sürdürülebilir kalkınma sürecinde başarılarını ve karşılaştıkları zorlukları tartışmak ve değerlendirmelerini hazırlamak üzere Ulusal Hazırlık Komiteleri kurmaktadır. Ulusal Hazırlık Komitelerinin, hükümet, yerel yönetim, dernekler, temel gruplar, basın ve ilgili yerel BM ofisi temsilcilerinden oluşması gerekmektedir. Hazırlık Komiteleri'nin iki ana görevi şunlardır:

Ulusal değerlendirme ve gözden geçirmeleri yapmak

Ulusal ve yerel düzeyde katılım ve bilinci artırmak

Zirve'de, çok ortaklı diyaloglar aracılığıyla ülkelere Ulusal Gelişmeleri konusunda bilgi verip diğer gruplarla **Gündem 21** uygulamaları ile ilgili tecrübelerinin paylaşmaları için ortam yaratılacaktır.

Türkiye'nin Ulusal Hazırlıkları

Türkiye, Ulusal Hazırlıklarını 2002 yılı başından itibaren hızlandırmıştır. Ulusal hazırlıklarda Çevre Bakanlığı koordinatör kuruluş olarak belirlenmiştir. Zirveye kadar olan sekiz aylık süre içinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör, bilim çevreleri ve basından temsilcilerin dahil olacağı katılımcı bir süreç yaşanacaktır. Katılımcı ulusal hazırlık süreci sonunda bir Ulusal Rapor hazırlanacaktır.

Ulusal Rapor, **1992 Rio Konferansı**'ndan sonraki dönemde Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma bakış açısıyla bir değerlendirmesini yaparak ilerisi için öneriler sunacaktır. Sözkonusu rapor, Türkiye'nin ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde verdiği taahhütleri ve yükümlülüklerini değerlendirecek, sürdürülebilir kalkınmadaki başarılarını ve geliştirmesi gereken yönlerini inceleyecek ve ileriye dönük stratejiler belirleyecektir.

Türkiye'nin hazırlayacağı ulusal rapor altı temadan oluşacaktır. Bu altı temada paralel yürütülecek görüşme ve çalıştaylar yapılacak, bu toplantılar

her tema için belirlenecek bir koordinatör kuruluş tarafından düzenlenecektir. Her tema için ayrı belirlenecek koordinatör kuruluşlar tercihen sivil toplum kuruluşu olacak, düzenledikleri çok katılımlı çalışma toplantıları sonunda Ulusal Hazırlık raporunun kendi temalarıyla ilgili bölümünü hazırlayacaklardır.

Ulusal Hazırlık çalışmalarında, Koordinasyon Grubu da hazırlık çalışmalarını izlemek ve tüm grupların süreç içinde kendini ifade edebileceği platformlar yaratmakla yükümlüdür.

Türkiye'nin Zirve'ye Sunacağı Raporun Temaları

Türkiye'nin öncelikleri ve Bölgesel Hazırlık Toplantıları sonuçları değerlendirilerek belirlenen bu altı tema ve bu temalar kapsamında yapılacak hazırlık çalışmalarının eşgüdümünü yürütecek kuruluşlar şunlardır:

- **Yönetişim ve Sürdürülebilir Kalkınma**
IULA-EMME(Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği-Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı)
- **Yoksullukla Mücadele ve Sürdürülebilir Kalkınma**
TESEV(Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı)
- **Sürdürülebilir Kalkınma'da İş Dünyası ve Sanayi**
ÇEVKO (Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı)
- **Sürdürülebilir Kalkınma'da Bilgi ve İletişim**
TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu)
- **Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma**
TÜDAV (Türkiye Deniz Araştırmaları Vakfı)
- **İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Kalkınma**
TTGV (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı)

Ulusal Hazırlık çalışmalarında hazırlanacak olan rapor kadar sürecin kendisi de önem taşımaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi ulusal hazırlık çalışmalarının, Türkiye'de kamu-sivil kurum/kuruluşlar ve toplumsal gruplar arasındaki diyalog ve işbirliğini güçlendirmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin Zirve'ye Sunacağı Raporun Temaları

Türkiye'nin öncelikleri ve Bölgesel Hazırlık Toplantıları sonuçları değerlendirilerek belirlenen bu altı tema ve bu temalar kapsamında yapılacak hazırlık çalışmalarını eşgüdüm edecek kuruluşlar şunlardır:

- **Yönetişim ve Sürdürülebilir Kalkınma**
IULA-EMME (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği-Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı)
- *** **Yoksullukla Mücadele ve Sürdürülebilir Kalkınma**
TESEV(Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı)
(ATAUM Projesi bu bölümde yer alan "Yoksulluk ve Sürdürülebilir Kalkınma" konu başlığı için hazırlanmıştır.)
- **Sürdürülebilir Kalkınma'da İş Dünyası ve Sanayi**
ÇEVKO (Çevre Koruma ve Ambalaj Atıkları Değerlendirme Vakfı)
- **Sürdürülebilir Kalkınma'da Bilgi ve İletişim**
TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu)
- **Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma**
TÜDAV (Türkiye Deniz Araştırmaları Vakfı)
- **İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Kalkınma**
TTGV (Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı)

Ulusal Hazırlık çalışmalarında hazırlanacak olan rapor kadar sürecin kendisi de önem taşımaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi ulusal hazırlık çalışmalarının, Türkiye'de kamu-sivil kurum/kuruluşlar ve toplumsal gruplar arasındaki diyalog ve işbirliğini güçlendirmesi amaçlanmaktadır.

EK II- Küresel Sürdürülebilir Eylem Planı GÜNDEM 21 Stratejisi

GÜNDEM 21'in UYGULAMASININ GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK ORTAKLIK/GİRİŞİM ÖNERİLERİ

Giriş

Johannesburg Zirvesi'nden çıkacak ikinci grup sonuçlar Gündem 21'in uygulanmasının güçlendirilmesine yönelik somut ve özgün girişimler üzerine odaklanan geniş bir yelpazedeki ortaklıkları içerecektir. Bu tür girişimler Zirve'nin resmi oturumları sırasında düzenlenecek ortaklık etkinliklerinde duyurulacaktır.

28 Ocak- 8 Şubat 2002 tarihlerinde düzenlenen Hazırlık Komitesi'nin İkinci Oturumu sırasında birtakım ortaklık önerisi sunulmuştur. Bu kapsamda, geniş bir yelpazedeki çıkargruplarının ilgilendiği alanların tanımlanabilmesi için bir liste hazırlanmıştır. Bu listenin, henüz bütün alanları kap-

samadığı ve kesin olmadığından hareketle daha da geliştirilebileceği belirtilmiştir.

Bu listenin amacı ilgili tarafları eyleme geçme konusunda cesaretlendirmektedir. Tarafların bu girişimlerin hayata geçirilebilmesi için ortaklarını tanımlamaları ve hedeflerini, zaman çizelgelerini, izleme çalışmalarını, koordinasyon ve uygulama mekanizmalarını, finansman ve teknoloji transferi için gerekli sistematik ve öngörülebilir düzenlemeleri açık bir şekilde belirlemeleri beklenmektedir. İlerleme raporları 27 Mayıs – 7 Haziran 2002 tarihlerinde Jakarta’da düzenlenecek olan Hazırlık Komitesi Dördüncü Oturumu’na sunulabilir. Bu ikinci tip sonuçların bir parçası olabilmesi için ortakların Zirvede başlatılması gerekmektedir.

Öneriler

Gelişmekte olan, özellikle yabancı yatırımlardan faydalanmayan, ülkelere yabancı sermaye ve bağış akışının artırılması için özel sektör ve vakıflara yardım sağlayacak bir küresel girişim.

Gelişmekte olan ülkelerde ihtiyaç duyulan altyapının geliştirilebilmesi kamu/özel sektör ortaklıkları aracılığıyla finansal destek sağlanması .

Temiz üretim teknolojilerinin geliştirilmesi ve bu teknolojilerin ticarileştirilmesi ve yaygınlaştırılması için ortaklıklar.

Verimlilik arttırımı ve ekolojik yönetim için güvenli ve ekonomik olarak değerlendirilebilir teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için küresel özel sektör/kamu ortaklıkları.

Büyük şirketlerin ve çokuluslu şirketlerin, KOBİ’lerin çevreye duyarlı teknoloji- örneğin üretim ve temin hatlarında- erişimini kolaylaştıracak olanakları sağlayacak kamu/özel sektör ortaklıkları.

Teknolojik ve bilimsel bir iletişim ağının kurulmasına yönelik ortaklık.

Donanım kapasitesi, yazılım rekabeti ve bilgi iletişim teknolojileri (BİT) kullanımına ihtiyaç duyan ülkelerin birbiriyle iletişimini sağlayacak ortaklıklar.

Gelişmekte olan ülkelerin bilgi kapasitesinin gelişmesine katkıda bulunacak, bölgesel merkezlerin birbiriyle iletişimini sağlayacak ortaklıklar.

Gelişmekte olan ülkelere yapılan teknik, teknolojik ve finansal destek aracılığıyla kurşunsuz yakıtlar için küresel girişim.

Sağlık etkilerinin azaltılabilmesi için, başta araç eksozlarındaki askıda katı maddeler ve yakıtlardaki benzen ve kükürtü azaltacak ve benzinde bulunan kurşunun yok edilmesini sağlayacak finansal ve teknik yardımları düzenleyecek küresel girişim.

Geleneksel biyokütle yakıtları ve kömürün ekonomik olarak tercih edilebilecek temiz yakıtlarla yer değiştirilmesine yardımcı olacak bölgesel ortaklıklar.

Gelişmekte olan ülkelerdeki kentsel ve kırsal alanlardaki atıksu ve atık yönetimine yönelik teknolojilerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için küresel kamu/özel sektör ortaklığı.

Yerel yönetimlere yönelik yürütülen, kapasite arttırımı desteği dahil olmak üzere, insan yerleşimlerinin iyileştirilmesi için küresel ortaklık.

Kamu toplu taşımacılığın geliştirilebilmesi için yapılan yatırımları artıracak küresel girişim.

Kamu sektörünün sürdürülebilir tarım ve kırsal kalkınma ve tarımsal araştırmaların finansmanı için yatırımların azalmasını tersine çevirecek küresel girişim.

Ekonomik olarak değerlendirilebilir ve verimli sulama sistemlerine erişimi kolaylaştıracak ortaklık.

Özellikle tarımsal üretim için ekonomik olarak değerlendirilebilir ve güvenli biyoteknoloji geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını destekleyen küresel ortaklık.

Kırsal kesimdeki yoksullar ve küçük arazili çiftçilerin bilgiye ve temel tarım tekniklerine erişimini geliştirecek kamu/özel sektör ortaklığı.

Millenyum Deklarasyonu'nda ifade edilen, güvenli içmesuyuna ulaşamayan veya ekonomik olarak sahip olamayan insan sayısını 2015 yılında yarıya indirme hedefinin gerçekleştirilmesi için ortaklıklar.

Kullanıcılara verimli ve adil bir su kaynağı dağıtımının geliştirilmesi için kamu/özel sektör ortaklıkları.

Halen çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerin ücra ve kırsal kesimlerinde yaşayan ve modern enerji hizmetlerine hiçbir şekilde erişim imkanı olmayan 2 milyar insanın yarısına 2015 yılı itibarı ile yenilenebilir enerji ve ve-

rimli temiz geleneksel enerji teknolojileri kullanarak enerji servisi ulaştırmak için küresel dayanışma.

Doğal gazın kullanımının yaygınlaştırılması için küresel ortaklık.

Afrika girişimi kapsamında, özellikle fakirlik, açlık, sağlık, çevre koruma ve kaynak yönetimi alanlarında kapasite arttırımı, teknoloji transferi ve sürdürülebilir kalkınmanın finansmanı için ortaklıklar.

2005 yılı itibarı ile Afrika'nın özellikle kırsal kesimleri ekonomik olarak değerlendirilebilir ve çeşitlendirilmiş enerji kaynaklarına erişimin sağlanabilmesi için küresel girişim

2005 yılı itibarı ile Afrika'nın marjinalleşmesinin tersine çevrilmesi ve elektronik alandaki açığın kapatılabilmesi için küresel girişim.

Afrika'daki tarımsal verimliliğin, mantıklı bir zaman dilimi içersinde, iki katına çıkartılabilmesi için ortaklıklar.

Sıradışı hava olaylarıyla bağlantılı olarak oluşan doğal afetlerle karşılaşan toplulukların rehabilitasyonu da dahil olmak üzere, hassas ülkelerin iklim değişikliğine adaptasyonu için her türlü kaynakların harekete geçirilmesine yardımcı olacak küresel girişim

Deniz çevresinin ulusal ve bölgesel ölçekte karasal kaynaklı etkinliklerden korunabilmesi için küresel eylem programının uygulanması için küresel ortaklık.

EK III. Chairman's Paper

Chairman's paper

I. Introduction

The United Nations Conference on Environment and Development, which was held in Rio de Janeiro in 1992, provided us with the fundamental principles and the programme of action for achieving sustainable development. We reaffirm our commitment to the Rio principles 1 and the full implementation of Agenda 21 2 and the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 3 for the achievement of sustainable development and the goals of the United Nations Millennium Declaration.⁴ 2. Enabling national and international environments are critical for achieving sustainab-

le development. National efforts to pursue sustainable development should be supported by an enabling international environment. The international community must lend its full support to national endeavours. Good governance within each country and at the international level, as well as transparency in the financial, monetary and trading systems, are essential for sustainable development. Sound economic policies, solid, democratic institutions responsive to the needs of the people and improved infrastructure are the basis for sustained economic growth, poverty eradication and employment creation. Peace, security and stability are essential for achieving sustainable development and ensuring that sustainable development benefits all 3. It has been widely recognized that despite domestic and international actions there is still a major gap in the implementation of Agenda 21. Ten years after the Rio Conference, the world is still confronted with the challenges of endemic poverty, unsustainable lifestyles and environmental degradation. That gap can be bridged with renewed political will, practical steps and partnerships to promote sustainable development.

II. Poverty eradication

Eradicating poverty, hunger and promoting sustainable livelihoods are central to the achievement of sustainable development. The realization of the poverty-related goals contained in Agenda 21 and the Millennium Declaration will require actions to:

- (a) Initiate a global plan of action with clear, time-bound commitments, resources and monitoring mechanisms to realize the Millennium Declaration target of reducing by half the number of people who are unable to reach or to afford safe drinking water;
- (b) Improve access to modern energy services in rural and peri-urban areas through rural electrification and decentralized energy systems by intensifying regional and international cooperation, including in financial and technological assistance, with a view to providing, by 2015, energy services to half of the two billion people who currently have no access to modern energy services;
- (c) Promote sustainable agriculture and rural development to ensure food security, diversification of rural economies, and improved access to markets and market information, as well as provide financial and technological support for rural infrastructure, enterprise development and access to credit for the rural poor;

- (d) Develop multi-stakeholder approaches to public-private cooperation to improve outreach in basic sustainable agricultural techniques and knowledge to farmers with smallholdings and the rural poor;
- (e) Provide funding for integrated rural development plans, programmes and strategies at the national and regional levels, with particular emphasis on investment in economic and social infrastructure in rural areas, enterprise development, human resource development and capacity-building for local governance;
- (f) Increase food availability in areas where it is produced, thus reducing transport costs and excessive dependence on international markets;
- (g) Fully integrate measures to combat desertification into poverty eradication policies and programmes;
- (h) Promote access by the poor to land, water resources and other agricultural inputs, and promote land tenure modifications that recognize and protect indigenous and common property resource management systems;
- (i) Promote more comprehensive rural education and extension programmes, directed particularly at the rural poor, with major emphasis on efforts to reduce illiteracy, particularly among women and girls;
- (j) Extend secure tenure to the urban poor as a means of improving access to shelter and basic social services, creating private capital and increasing employment, credit and income opportunities;
- (k) Improve the lives of 100 million poor people living in inadequate human settlements by 2015, in accordance with the commitments on urban renewal and development contained in the Istanbul Declaration on Human Settlements and the Habitat Agenda;
- (l) Strengthen the capacity of health systems to deliver basic health services, with technical assistance to developing countries, and implement the Health for All Strategy;
- (m) Make the fight against HIV/AIDS an integral part of all national poverty reduction, sustainable development and economic growth strategies.

III. Changing Unsustainable Patterns of Consumption and Production

5. Sustainable development cannot be achieved without fundamental changes in the way industrial societies produce and consume. To change unsustainable consumption and production patterns, specific measures are needed. Urgent actions are required to:
 - (a) Adopt policies and measures in developed countries aimed at changing unsustainable patterns of production and consumption via technological and educational policies which, inter alia:
 - (a) Raise consumer awareness of the importance of sustainable production and consumption patterns;
 - (b) Improve the role of the media and other public information tools in promoting sustainable consumption and production;
 - (c) Provide incentives to industry to adopt cleaner production processes, with technical assistance for small and medium-sized companies;
 - (d) Encourage publicly funded research and development institutions to undertake research on sustainable development;
 - (e) Enhance corporate responsibility and accountability;
 - (f) Use economic instruments and market incentives, including policies to internalize external costs through fiscal instruments, as well as market mechanisms;
 - (g) Achieve a fourfold increase in energy and resource efficiency in developed countries by 2012;
 - (h) Eliminate environmentally harmful and trade-distorting subsidies that encourage unsustainable consumption and production patterns;
 - (i) Establish and support national cleaner production centres to assist enterprises, especially small and medium enterprises, in identifying, acquiring, adapting and integrating technologies that improve productivity, reduce pollution and conserve natural resources;
 - (j) Encourage industry and publicly funded research and development

institutions to engage in strategic alliances in order to enhance research and development in the area of cleaner production technologies, and accelerate the commercialization and diffusion of those technologies;

- (k) Encourage industry to adopt voluntary initiatives, including certification, such as the ISO 14000 environmental management standards;
- (l) Promote voluntary eco-design, eco-labelling and other transparent, verifiable, non-misleading and non-discriminatory consumer information tools, ensuring that they are not used as disguised trade barriers;
- (m) Assist small and medium-sized companies in developing countries and economies in transition, through information and training programmes, in grasping the business opportunities arising from increasing consumer awareness of sustainable consumption;
- (n) Develop and disseminate renewable energy technologies to increase the share of renewable energy in energy production and consumption, and accelerate the development, diffusion and use of energy-efficient technologies;
- (o) Promote regional, cultural and ethical values in carrying out sustainable development initiatives;
- (p) Diversify the energy supply by developing cleaner and more efficient fossil fuel technologies and innovative technologies, and increase the share of new renewable energy sources to at least 5 per cent of total energy use by 2010 in all countries;
- (q) Encourage the use of natural gas, especially for urban and industrial areas, and the elimination of gas flaring by intensifying regional and international cooperation;
- (r) Adopt policies that reduce market distortions in the energy sector, including restructuring taxation and phasing out harmful subsidies;
- (s) Promote cooperation between oil-consuming and oil-producing countries to reduce supply and demand instabilities on international markets;

- (t) Assist developing countries that are highly dependent on the export and consumption of fossil fuels in diversifying their economies;
- (u) Promote financial and technological support by the international community to implement the other recommendations and conclusions of the Commission on Sustainable Development at its ninth session on energy and sustainable development;
- (v) Promote investments in the development of multi-modal mass public transport systems, with technical and financial assistance for developing countries and economies in transition;
- (w) Implement transport strategies that reflect specific national and local conditions so as to improve the efficiency and convenience of transportation and that improve urban air quality and public health, including through environmentally friendly vehicles and cleaner fuels;
- (x) Provide international support for small-scale waste recycling initiatives, supporting urban waste management and generating income opportunities;
- (y) Promote the rapid ratification and implementation of international instruments on chemicals, including the Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal,⁷ the Rotterdam
- (z) Convention on Prior Informed Consent Procedures for Certain Hazardous Chemicals and Pesticides in International Trade ⁸ and the Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants, as well as related amendments to those instruments;
- (aa) Promote capacity-building and transfer of technology for developing countries and economies in transition in energy efficiency and energy conservation, and enable them to benefit from the clean development mechanism of the Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change while mitigating climate change and promoting sustainable development.

IV. Protecting and managing the natural resource base of economic and social development

6. Human activities are having an increasing impact on the integrity of complex natural ecosystems that provide essential support for human well-being and economic activities. Managing that natural resource base is essential for protecting the land, water and living resources on which human life and development depend, which requires actions to:
 - (a) Improve equity and efficiency in the use of water resources with a view to maintaining water for nature and ecosystems and preserving or restoring ecological integrity in fragile environments, and initiate programmes to protect water resources against domestic and industrial pollution;
 - (b) Provide international support to help developing countries, in particular least developed countries and small island developing States, to develop their own solutions and models, including integrated river basin and watershed management strategies, plans and programmes;
 - (c) Improve governance and institutional arrangements and the mobilization of financial resources for infrastructure and services, capacity-building and sharing technology and knowledge, keeping in view that water infrastructure and services must be pro-poor and gender-sensitive;
 - (d) Promote public information and participation in decision-making as prerequisite conditions to the success of small and large water projects, and decentralize decision-making, implementation of projects and operation of services to the lowest level possible, with the watershed as the appropriate reference unit for integrated water resources management;
 - (e) Assist developing countries in monitoring and assessing the quantity and quality of water resources, including the development of water resources databases, in particular remote-sensing and satellite data, and link data collection and mapping efforts, including the development and application of relevant indicators;
 - (f) Promote programmes for the transfer of technology and capacity-

building in the area of non-conventional water resources, including the desalination of sea water and recycling technologies, to countries facing water scarcity conditions;

- (g) Support activities leading to International Year of Freshwater 2003 and beyond.

7. Actions are required to:

- (a) Fully implement the United Nations Convention on the Law of the Sea, which sets out the legal framework within which all activities in the oceans and seas must be carried out;
- (b) Support financial and technological assistance to advance the specific actions called for in the Montreal Declaration on the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities, as well as the efforts under way for the full implementation of the Global Programme of Action for the Protection of the Marine Environment from Land-based Activities;
- (c) Encourage the implementation of sustainable fisheries and their related ecosystems as a basis for food security and sustainable livelihoods through relevant agreements, including the 2001 Reykjavik Declaration on Responsible Fisheries in the Marine Ecosystem, the 1995 Code of Conduct for Responsible Fisheries and the relevant Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) international plans of action and technical guidelines;
- (d) Encourage the ratification and full and effective implementation of the Agreement for the Implementation of the Provisions of the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks and any regional agreements established in accordance with the Convention on the Law of the Sea, and adherence to and implementation of the Convention on Underwater Cultural Heritage of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization;
- (e) Support implementation of the conventions of the International Maritime Organization (IMO) relating to the enhancement of marine safety and the prevention of marine pollution, and finalize and

implement the IMO conventions relating to vessel-based pollution, such as ballast water discharge, harmful anti-foulants and dumping of waste at sea;

- (g) Consider on an urgent basis the endorsement of a comprehensive plan of action to address as a priority illegal, unreported and unregulated fishing and over-capacity of fishing vessels, including the issue of "flags of convenience" and the elimination of all subsidies that contribute to illegal, unreported and unregulated fishing and over-capacity, and increase efforts to implement the 1993 Agreement to Promote Compliance with International Conservation and Management Measures by Fishing Vessels on the High Seas,²¹ and the international plans of action concluded within the framework of the 1995 Code of Conduct for Responsible Fisheries;
- (h) Promote more extensive use of environmental impact assessments and environmental evaluation and reporting techniques for projects that may be potentially harmful to the marine environment and its living resources, in particular those dealing with waste management for coastal cities;
- (i) Provide assistance on an urgent basis to developing countries, in particular the least developed States and small island developing States, to enable them to develop their national, regional and sub-regional capacity for the integrated management and sustainable use of fisheries;
- (j) Promote the development and increased coverage of coastal protected areas to conserve biodiversity;
- (k) Promote the sustainable use and conservation of marine and coastal biodiversity, as stipulated in the Jakarta Mandate on the Conservation and Sustainable Use of Marine and Coastal Biological Diversity 22 of the Convention on Biological Diversity,²³ which require urgent financial and technological support;
- (l) Strengthen regional cooperation and encourage better coordination, inter alia, through the regional seas programmes, including raising public awareness of the importance of protection of the ocean environment and meeting social and economic needs and aspirations;

- (m) Strengthen capacities in marine science among all relevant stakeholders to develop and transfer appropriate marine science and marine technologies concerning living and non-living marine resources;
- (n) Promote more effective coordination and cooperation in the area of oceans among United Nations organizations and between the United Nations and other international and regional bodies.

8. Actions are required to:

- (a) Promote regional strategies containing medium and long-term actions and early warning systems to mitigate the impacts deriving from the El Niño/LaNiña and other cyclical weather phenomena and hydrological risks;
- (b) Provide funding and technological assistance to assist vulnerable countries in mitigating the impact of climate change, establishing early warning systems and rehabilitating communities following disasters, in synergy with the objectives of the International Strategy for Disaster Reduction;
- (c) Establish a global early warning mechanism as the nucleus for a global early warning network, which should be integrated with national, regional and international mechanisms;
- (d) Promote pre-disaster preparedness, mitigation, vulnerability assessment and reduction, adaptation strategies and national capacities, as well as other measures to reduce human and economic losses;
- (e) Encourage international joint observation and research and the dissemination of scientific knowledge for effective disaster mitigation and risk reduction;
- (f) Encourage dissemination and use of traditional and indigenous knowledge to mitigate the impact of disasters.

9. Actions are required to:

- (a) Make every effort to ensure the entry into force of the "Kyoto Protocol" to the United Nations Framework Convention on Climate Change in 2002, in accordance with the Millennium Declaration;

- (b) Provide assistance to developing countries for the implementation of the Convention on Climate Change and the "Kyoto Protocol", taking into account the Marrakech Declaration;
- (c) Support climate research programmes and global climate observing systems and build scientific capacities and networks for the exchange of scientific data and information;
- (d) Develop adaptive strategies and provide financial and technical assistance for the adaptation of developing countries that are vulnerable to climate change, climate variability and sea-level rise;
- (e) Support the initiative to assess the environmental, social and economic consequences of climate change on the Arctic, in particular on the indigenous peoples living there.

* *

10. Actions are required to:

- (a) Enhance regional and subregional cooperation to reduce transboundary air pollution and acid rain, and strengthen the capacities of developing countries to measure and assess the impacts of transboundary air pollution;
- (b) Reinforce the mechanism established in the Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer 25 and the Montreal Protocol on Substances that deplete the Ozone Layer 26 and provide affordable, accessible, cost-effective, safe and environmentally sound alternatives to ozone-depleting substances to developing countries before 2010 in order to assist them in complying with the phase-out schedule under the Montreal Protocol.

* * *

11. Actions are required to:

- (a) Promote the integration of agriculture with other aspects of land management and ecosystem conservation in order to promote both environmental sustainability and agricultural production;
- (b) Promote programmes to enhance the productivity of land and water resources in agriculture, forestry, artisanal fisheries etc., especially through community-based approaches;

- (c) Reverse the declining trend in public sector finance for agricultural research and for sustainable agriculture and rural development, in particular through increased external assistance;
- (d) Provide incentives for agricultural enterprises to monitor water use and quality and to improve efficiency and reduce pollution. Since agriculture is the main consumer of water, more efficient use of water in agriculture is of primary importance;
- (e) Assist Governments of developing countries that are undertaking land tenure reform in promoting and supporting land redistribution and land-use reforms,
- (f) including policy advice, in order to enhance sustainable livelihoods;
- (f) Encourage well defined and enforceable land rights and legal security of tenure, and ensure equal access to land, water and other natural and biological resources, in particular for women and disadvantaged people living in poverty and indigenous communities;
- (g) Enhance international cooperation to combat illicit crops, taking into account their negative social, economic and environmental impacts.

* * *

12. Actions are required to:

- (a) Strengthen the implementation of the United Nations Convention to Combat Desertification in Those Countries Experiencing Serious Drought and/or Desertification, Particularly in Africa 27 as a global sustainable development convention, and ensure adequate and predictable financial resources and capacity-building at the national and local levels, particularly for its implementation in Africa, in order to restore land for agriculture and to address poverty resulting from land degradation;
- (b) Support the implementation of national action programmes under the Convention, including through decentralized projects at the local level, by providing predictable and stable financial resources;
- (c) Integrate measures to combat desertification into land management policies and programmes;

- (d) Call on the next Global Environment Facility (GEF) Assembly to declare GEF a financing mechanism for the implementation of the Convention;
- (e) Provide financial and technological support for the development of regional action programmes under the Convention to operate and improve monitoring and early warning related to desertification.

* * *

13. Actions are required to:

- (a) Support a mechanism for the sustainable development of mountain ecosystems, taking into account the spirit of the International Year of Mountains 2002, in particular through the encouragement of comprehensive management approaches, taking into consideration the fragility of those ecosystems;
- (b) Promote programmes at the national, regional and international levels to protect all ecosystems, based on an integrated approach to ensure benefit-sharing from the use of biological and genetic resources and traditional knowledge.

* * *

14. Actions are required to promote sustainable tourism development in order to increase the benefits from tourism resources for the population in host communities, and maintain the cultural and environmental integrity of the host communities.

* * *

15. Actions are required to:

- (a) Support country initiatives to promote and supplement Agenda 21 and to achieve the international target of reversing the current trend in loss of biodiversity at the global and national levels by 2015;
- (b) Encourage, on an urgent basis, the ratification and implementation by all States of the Cartagena Protocol on Biosafety 28 to the Convention on Biological Diversity, and provide support for capacity-building to developing countries in dealing with the challenges and opportunities of genetically modified organisms;

- (c) Encourage, as a priority, the successful conclusion of existing processes under the World Intellectual Property Organization Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, with the goal of ensuring that benefits derived from the use of genetic materials are equitably shared with indigenous and local communities;
- (d) Promote an effective, transparent and predictable framework for access to genetic resources and equitable sharing of benefits from their use;
- (e) Encourage countries to take the steps required to implement the International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture.

* * *

16. Actions are required to:

- (a) Enhance the implementation of the proposals for action of the Intergovernmental Panel on Forests and the Intergovernmental Forum on Forests as included in the plan of action of the United Nations Forum on Forests, and intensify collective efforts by countries for the management, conservation and sustainable development of all types of forests, in particular the rehabilitation and restoration of degraded forests and lands by 2005;
- (b) Enhance cooperation, coordination, and synergies among international organizations and instruments related to forests, in the framework of the Collaborative Partnership on Forests;
- (c) Address, in a holistic manner, the issue of illegal trade in timber, non-timber forest products and genetic resources, including their underlying causes.

* * *

17. Actions are required to address all aspects of minerals and mining development, including an integrated approach to adverse economic, social and environment impacts and benefit-sharing, ensuring that benefits can be sustained, cleaning and reclaiming land and promoting the participation of local and indigenous communities in decision-making on this issue.

V. Sustainable development in a globalizing world

18. Globalization, if appropriately managed, has the potential to promote sustainable development for all. However, there are increasing concerns that globalization has led to the marginalization of a number of developing countries and increased instability in the international economic and financial system. Promoting sustainable development in a globalizing world requires actions to:
 - (a) Encourage coordinated macroeconomic policy management at both the national and international levels in order to promote sustainable development;
 - (b) Promote coherence and close cooperation among the United Nations, the Bretton Woods institutions and the World Trade Organization;
 - (c) Promote a universal, rule-based, open, non-discriminatory and equitable multilateral trading system that benefits all countries in the pursuit of sustainable development;
 - (d) Encourage World Trade Organization (WTO) members to implement the outcome of the Fourth WTO Ministerial Conference, held in Doha, Qatar, from 9 to 14 November 2001, so that world trade supports sustainable development in all countries, including least developed countries, small island developing States, landlocked developing countries and countries with economies in transition, and to keep the needs and interests of developing countries at the heart of the WTO work programme;
 - (e) Promote corporate responsibility and accountability through such initiatives as the global reporting initiative and such tools as environmental management accounting and environmental reporting;
 - (f) Fulfil the WTO Doha commitment to initiate negotiations aimed at substantial improvements in market access for agricultural products and reduction with a view to phasing out all forms of export subsidies, and at substantial reductions in trade-distorting domestic support, with special and differential treatment for developing countries as an integral part of the negotiations;
 - (g) Increase technical cooperation and capacity-building to allow de-

veloping countries, in particular the least developed countries, to participate effectively in multilateral trade negotiations, in accordance with the Doha Ministerial Declaration,³¹ and implement the new strategy for WTO technical cooperation for capacity-building, growth and integration;

- (h) Improve preferential market access for least developed countries by working towards the objective of duty-free and quota-free market access for all least developed countries' products to the markets of developed countries, with improvements in market access for least developed countries granted on a secure and predictable basis, in accordance with the undertaking contained in the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010, ³² adopted by the Third United Nations Conference for the Least Developed Countries, held in Brussels from 14 to 20 May 2001, and in the WTO Doha Ministerial Declaration;
- (i) Encourage international and regional institutions, as well as institutions in source countries, to increase their support for private foreign investment in infrastructure development and other priority areas, including projects to bridge the digital divide and to reduce the social, economic and environment gap between developed and developing countries and countries with economies in transition.

Additional source country measures should also be devised to encourage and facilitate investment flows for promoting sustainable development in developing countries;

- (j) Provide government incentives to the private sector in developed countries to increase the flow of foreign direct investment to developing countries;
- (k) Make foreign direct investment more supportive of sustainable development and support developing countries in their efforts to create a domestic environment conducive to attracting foreign capital, by providing a stable investment climate, secure property rights and contract enforcement;
- (l) Eliminate tariffs, as well as tariff peaks, high tariffs, tariff escalation and non-tariff barriers, in particular on products of export interest to developing countries, in order to minimize resource use and maximize returns from value-added manufactured goods;

- (m) Strengthen efforts to increase the capacity of developing countries, particularly the least developed countries, to benefit from liberalized trade opportunities through improved productivity and competitiveness and transportation and communication infrastructure;
- (n) Assist developing countries and countries with economies in transition in narrowing the digital divide and harnessing the potential of information and communication technologies for development;
- (o) Promote public/private partnerships and voluntary initiatives through which economic actors, particularly multinational companies, are encouraged to assume their social, environmental and economic responsibilities;
- (p) Develop global multilateral guidelines on public access to information and participation in decision-making, drawing on existing experience, including regional initiatives designed to implement principle 10 of the Rio Declaration on Environment and Development.

VI. Health and sustainable development

19. Sustainable development cannot be achieved without addressing the causes of ill health and its impact on development. Many health problems are caused or exacerbated by air and water pollution, noise, crowding, inadequate water supplies, poor sanitation, unsafe waste disposal, chemical contamination, poisoning and physical hazards associated with the growth of densely populated cities. HIV/AIDS has emerged as a major challenge to sustainable development. Actions are required to:
- (a) Integrate health concerns into strategies, policies and programmes for sustainable development;
 - (b) Strengthen the capacity of health systems to deliver basic health services and to reduce environmental health threats, with financial and technical assistance to developing countries and countries with economies in transition, and implement the Health for All Strategy;
 - (c) Support programmes and initiatives, particularly by the World Health Organization, to promote research and eradicate threats to he-

alth, such as malaria, tuberculosis, dengue fever and other endemic, parasitic and infectious diseases, in an environmentally sound way;

- (d) Strengthen regional and national programmes, with technical and financial assistance for developing countries, to reduce respiratory diseases and other health impacts of traditional cooking and heating practices;
- (e) Strengthen and support efforts for the phasing out of lead in gasoline, the reduction of sulphur and benzene in fuels and the reduction of particulates in vehicle exhaust, including through cleaner fuels, to reduce health impacts, particularly in children;
- (f) Promote public/private partnerships for the development and dissemination of technologies for safe water, sanitation and waste management for rural and urban areas in developing countries and countries with economies in transition, with international financial and technological support;
- (g) Fight HIV/AIDS as an integral part of all national poverty reduction, sustainable development and economic growth strategies, in accordance with the Declaration of Commitment on HIV/AIDS,³⁴ with the goal of reducing HIV infection rates by 25 per cent, by 2005 in the most affected countries;
- (h) Fulfil commitments to support the Global Fund to fight AIDS, Tuberculosis and Malaria;
- (i) More fully utilize the workplace as a basis for tackling public health problems, such as HIV/AIDS and other communicable diseases, by following the "International Labour Organization" code of practice on HIV/AIDS and the world of work;
- (j) Promote health by ensuring access for all to sufficient, safe, culturally acceptable and nutritionally adequate food, and implementing the commitments made at the World Food Summit and the Millennium Summit of the United Nations General Assembly, while applying international food and animal husbandry safety standards and guidelines;
- (k) Promote the use of plant-based and traditional medicine, in combi-

nation with modern medicine, ensuring effective intellectual property rights protection of traditional knowledge;

- (l) Develop programmes to measure the effectiveness of health services through health information systems and integrated databases on development hazards, environmental exposures and health, and provide public access to that information to enable local citizens to protect their own health and environment.

VII. Sustainable development of small island developing States

20. Economic and environmental vulnerability is a major constraint facing small island developing States, arising from the interplay of such factors as remoteness, geographical dispersion, marginalization, susceptibility to natural disasters, climate developing countries and countries with economies in transition, and implement the Health for All Strategy;
 - (a) Support programmes and initiatives, particularly by the World Health Organization, to promote research and eradicate threats to health, such as malaria, tuberculosis, dengue fever and other endemic, parasitic and infectious diseases, in an environmentally sound way;
 - (b) Strengthen regional and national programmes, with technical and financial assistance for developing countries, to reduce respiratory diseases and other health impacts of traditional cooking and heating practices;
 - (c) Strengthen and support efforts for the phasing out of lead in gasoline, the reduction of sulphur and benzene in fuels and the reduction of particulates in vehicle exhaust, including through cleaner fuels, to reduce health impacts, particularly in children;
 - (d) Promote public/private partnerships for the development and dissemination of technologies for safe water, sanitation and waste management for rural and urban areas in developing countries and countries with economies in transition, with international financial and technological support;
 - (e) Fight HIV/AIDS as an integral part of all national poverty reduction, sustainable development and economic growth strategies, in

accordance with the Declaration of Commitment on HIV/AIDS, with the goal of reducing HIV infection rates by 25 per cent, by 2005 in the most affected countries;

- (f) Fulfil commitments to support the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria;
- (g) More fully utilize the workplace as a basis for tackling public health problems, such as HIV/AIDS and other communicable diseases, by following the International Labour Organization code of practice on HIV/AIDS and the world of work;
- (h) Promote health by ensuring access for all to sufficient, safe, culturally acceptable and nutritionally adequate food, and implementing the commitments made at the World Food Summit and the Millennium Summit of the United Nations General Assembly, while applying international food and animal husbandry safety standards and guidelines;
- (i) Promote the use of plant-based and traditional medicine, in combination with modern medicine, ensuring effective intellectual property rights protection of traditional knowledge;
- (j) Develop programmes to measure the effectiveness of health services through health information systems and integrated databases on development hazards, environmental exposures and health, and provide public access to that information to enable local citizens to protect their own health and environment.

VII. Sustainable development of small island developing States

- 20. Economic and environmental vulnerability is a major constraint facing small island developing States, arising from the interplay of such factors as remoteness, geographical dispersion, marginalization, susceptibility to natural disasters, climate change, ecological fragility, exposure to economic shocks, small internal markets and limited natural resource endowments. Further measures are required to:
 - (a) Support initiatives to accelerate national and regional implementation of the Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States, with the necessary financial re-

sources, transfer of environmentally sound technologies and assistance for capacity-building provided by the international community;

- (b) Support relevant regional fisheries management organizations and arrangements to address sustainable fisheries management, such as the recently established Caribbean Regional Fisheries Management Programme and the new Convention on the Conservation and Management of Highly Migratory Fish Stocks in the Western and Central Pacific Ocean;
- (c) Assist small island developing States and developing coastal States to define and manage in a sustainable manner their exclusive economic zones and the extended continental shelf areas, where appropriate, as well as relevant regional management initiatives;
- (d) Support small island developing States in their efforts to adjust to globalization and trade liberalization, including through effective operationalization of special and differential treatment, enhanced market access, trade-related capacity-building initiatives, and by removing supply-side constraints;
- (e) Accelerate the establishment of a global sustainable energy programme by 2004, including through the United Nations system, that can ensure that adequate, affordable and environmentally safe energy, including renewable energy, is available to promote the sustainable development of small island developing States;
- (f) Promote initiatives on tourism for sustainable development that will lead to the development of community-based initiatives and build the capacity necessary to protect cultural identity and effectively conserve and manage natural resources;
- (g) Extend the necessary assistance to small island developing States communities that are suffering from the consequences of disasters and other emergencies;
- (h) Support the early operationalization of economic and environmental vulnerability indices for the promotion of the sustainable development of small island developing States;
- (i) Promote a global initiative to assist vulnerable countries in mobili-

zing all resources for adaptation to climate change as well as to extreme weather events;

- (j) Undertake the full and comprehensive review of the Programme of Action at a second global conference in 2004.

VIII. Sustainable development initiatives for Africa

- 21. Over the last 10 years, sustainable development in Africa has remained elusive. Most countries in the African region continue to be marginalized and negatively impacted by globalization. Urgent actions are required to:

15A/CONF.199/PC/L.1

- (a) Promote the establishment of the mechanisms needed for immediate implementation of the New Partnership for Africa's Development 38 in its totality, with clear resource commitments, including financing, technology partnerships and human and institutional capacity-building at the regional, subregional, national and local levels;
- (b) Support and promote the process of the Tokyo International Conference for African Development;
- (c) Support a global initiative to provide technology, financial resources and capacity-building for integration and streamlining of African regional and subregional economic communities to enhance further economic cooperation;
- (d) Support regional, subregional and national initiatives and institutions to promote and achieve sustainable development, peace, security and stability in African countries to enable them to better deal with the displacement of people due to natural disasters, conflicts;
- (e) Encourage increased international financial and other support for the struggle against HIV/AIDS and other communicable diseases in Africa, and support North-South and South-South partnerships in that regard;
- (f) Promote the restructuring of international aid and establishment of appropriate and effective aid levels to reduce dependency, support

primary social development objectives, such as safe drinking water, basic literacy and health care, and reinforce efforts to make African economies more stable and competitive.

- (g) Strengthen and broaden the implementation of the heavily indebted poor countries (HIPC) initiative for debt cancellation;
- (h) Encourage new measures for securing affordable access by African countries to appropriate technologies;
- (i) Enhance the industrial productivity and competitiveness of African countries through a combination of appropriate financing and technological support services;
- (j) Promote a global initiative to achieve access by 2005 to affordable and diversified energy sources for Africa, especially in rural areas;
- (k) Promote an integrated global initiative to bridge the digital divide and reverse the marginalization of Africa by 2005;
- (l) Double agricultural productivity in Africa within a reasonable time frame so as to ensure food security and opportunities for market expansion by setting up an effective institutional framework for coordination;
- (m) Increase financial support by international funding organizations, including GEF, in the agricultural sector, and improve the development and dissemination of agricultural technologies within African countries and the transfer of applied agricultural research at affordable prices;
- (n) Promote the development of micro-, small and medium-sized enterprises, with a special focus on agro-industry, with direct participation of the communities involved, and provide access to domestic, regional and international markets through a combination of appropriate financing and technological support services;
- (o) Support the implementation of improved and expanded public transport systems and other infrastructure for African countries.

IX. Means of implementation

22. **Agenda 21** recognized that the implementation of the programmes it called for require a substantially increased effort, both by countries themselves and by the international community, including substantial new and additional financial resources and transfer of environmentally sound technologies, on concessional and preferential terms, as mutually agreed, and education, capacity-building and development of scientific capabilities. Lack of means of implementation remains a major constraint to the realization of the goals of Agenda.

Finance

23. Urgent actions are required to:
- (a) Promote the mobilization of new and additional resources for financing sustainable development from all sources and ensure that all funding contributes to economic growth, social development and environmental protection in the context of sustainable development and the implementation of Agenda 21;
 - (b) Urge developed countries that have not done so to make concrete efforts towards the achievement of the target of 0.7 per cent of gross national product (GNP) as official development assistance (ODA) to developing countries by 2010;
 - (c) Realize the allocation of 0.15-0.20 per cent of GNP as ODA to least developed countries or the exercise of individual best efforts to increase developed countries' ODA to least developed countries, as reiterated in the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010;
 - (d) Enhance the absorptive capacity and financial management of recipient countries to utilize aid in order to promote the use of the most suitable aid delivery instruments, responsive to the needs of developing countries and to the need for resource predictability, including budget support mechanisms, where appropriate and in a fully consultative manner;
 - (e) Improve the coordination of assistance of donor countries to deve-

loping countries and countries with economies in transition to ensure the effective use of limited financial resources, in close cooperation with recipient countries;

- (f) Encourage private foundations and civil society institutions through tax incentives to provide assistance to developing countries;
- (g) Promote the creation of a trust fund to provide financial resources for the full implementation of Agenda 21, while making full and effective use of existing finance mechanisms;
- (h) Improve the lending policies of the international financial institutions as well as their role in the management of volatile short-term capital flows in order to make them coherent and consistent with the sustainable development objectives of developing countries;
- (i) Ensure a successful conclusion of the third replenishment of GEF and make GEF more responsive to the needs and concerns of developing countries by, inter alia, improving management of funds through more speedy and streamlined procedures;
- (j) Implement and further deepen and broaden the HIPC initiative, without imposing further burdens, to address debt relief and the sustainable development needs of developing countries, including appropriate additional measures to address any fundamental changes in countries' debt sustainability caused by natural catastrophes, severe terms-of-trade shocks or conflict;
- (k) Encourage donor countries to take steps to ensure that resources provided for debt relief should not detract from ODA resources intended for developing countries;
- (l) Apply innovative mechanisms to comprehensively address debt problems of developing countries, including middle-income countries and countries with economies in transition, inter alia, through debt-for-sustainable-development swaps;
- (m) Speed up concerted action to address effectively the debt problems of least developed countries, middle-income developing countries and countries with economies in transition in a comprehensive, equitable, development-oriented and durable way through various measures, including an international debt-work-out

- (n) mechanism and a long-term strategy to relieve those countries from debt and aid dependency;
- (o) Assist countries with ecosystems of global significance, taking into account the role that such ecosystems play in the provision of global ecological services.

Trade

24. Urgent actions are required to:

- (a) Enhance market access for developing countries' exports, particularly in areas of interest to them;
- (b) Reduce with a view to eventually phasing out export subsidies and trade-distorting domestic support measures;
- (c) Address the problems of the commodity-dependent countries, including international assistance for economic diversification and sustainable resource management;
- (d) Develop supply-side capacity to enhance the gains for developing countries from trade liberalization.

Transfer of technology

25. Urgent actions are required to:

- (a) Promote the development, transfer and diffusion of environmentally sound technologies to developing countries and countries with economies in transition, including technical advisory and consultancy services, technology banks, marketing support, legal advice, research and development and laboratory facilities and services, assistance in project formulation and negotiation, and technology sourcing and match-making;
- (b) Promote, in particular at the bilateral and regional levels, initiatives to develop and strengthen networking of related institutional support structures, such as technology and productivity centres, research and development institutions, and national and regional cleaner production centres;
- (c) Provide developing countries with access to publicly owned envi-

ronmentally sound technologies, and promote capacity-building for absorbing and adapting knowledge and techniques;

- (d) Assist developing countries in creating a domestic environment that is conducive to investment and technology transfer, inter alia, by promoting programmes of assistance to enhance industrial productivity and competitiveness in developing countries and countries with economies in transition;
- (e) Promote public-private partnerships at the national, regional, sub-regional and global levels geared towards assisting developing countries through the provision of financial and technical assistance for productivity enhancement and ecological management;
- (f) Promote, in particular at the national, regional and subregional levels, processes to provide incentives to companies and transnational corporations to facilitate access of small and medium-sized enterprises to environmentally sound technologies;
- (g) Establish a mechanism by 2004 for the development, transfer and diffusion of environmentally sound technologies to developing countries;
- (h) Promote the creation of a mechanism to deal with patent issues pertaining to the transfer of technologies, in particular biotechnologies, to developing countries, through appropriate forums;
- (i) Promote a patent regime that acknowledges indigenous knowledge and facilitates the equitable and fair distribution of benefits, and assist developing countries in building capacity to implement patent laws and regulations.

Science and education

26. Urgent actions are required to:

- (a) Facilitate building greater capacity in science and technology through improved collaboration among research institutions, the private sector and Governments, and facilitate improved collaboration and partnerships between and among scientists, Governments and all stakeholders on research and development and its widespread application;

- (b) Promote the use of science and technology for informed policy/decision-making;
- (c) Promote and advance formal, non-formal and informal education and public awareness needed to promote sustainable development, including environment education. Promote and provide assistance, with the support of the international community, to national education action plans and programmes that are relevant to local conditions and needs;
- (d) Promote understanding of the potential of education to promote sustainability, reduce poverty, train people for sustainable livelihoods and catalyse necessary public support for sustainable development initiatives;
- (e) Promote a significant increase in the allocation of ODA to sustainable development education and sustainable development initiatives;

19 A/CONF.199/PC/L.1

- (f) Strengthen education, research and developmental institutions in developing countries and countries with economies in transition;
- (g) Support the empowerment of women and girls by improving access to basic and higher education, training and capacity-building, with emphasis on gender mainstreaming;
- (h) Strengthen networks for sustainable development education at the national, regional and international levels with the aim of sharing experiences and know-how to raise awareness for sustainable development stewardship.

Capacity-building

27. Urgent actions are required to:
- (a) Promote partnerships for a global capacity-building initiative that would be delivered through effective regional and subregional institutions to respond to both immediate and long-term needs of people in developing countries and countries with economies in transition;

- (b) Encourage international support, including the mobilization of financial resources, for regional centres of excellence for education and research that would contribute to the development of the knowledge capacity of developing countries and countries with economies in transition;
- (c) Promote programmes for capacity-building that are based not only on public investment but also on generating growth within communities and the private sector that relate to job creation and diversification of industries.

Information for decision-making

28. Urgent actions are required to:

- (a) Strengthen national and regional statistical and analytical services, and encourage donor support for relevant programmes;
- (b) Encourage national-level indicators of sustainable development in the context of national assessments for monitoring the attainment of sustainable development goals. Such activity should also be linked to efforts at the subregional levels;
- (c) Promote the development and wider use of satellite technology applications, including global mapping and geographic information systems, through international cooperation, to provide vital information on, for example, environmental impacts, land use and land-use changes;
- (d) Encourage the development of applications for the atmosphere, oceans and land components, including global mapping and geographic information systems, through international cooperation;
- (e) Support the elaboration of indicators for disaster reduction, with specific emphasis on social, economic and environmental vulnerability to hazards, within the set of sustainable development indicators related to the vulnerability of small island States and other existing international indicator systems, and launch implementation of those vulnerability indexes.

**ATAUM Proje Çalışması'nı Destekler Nitelikteki Seçkin
Akademisyenlerin Görüşleri, Ulusal ve Uluslararası Sivil Toplum
Örgütleri ve Meslek Kuruluşlarının Değerlendirmeleri**

**EK IV. Dünya Bankası'nın Laik İmparatorluğu'nda
Kumarhane Kapitalizmi**

Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI

YENİ DÜNYA DÜZENİ(*)

Tarihin sonunun geldiğini ileri süren "*Yeni Dünya Düzeni*" ideologları, bu yöndeki savlarını, işçi sınıfının sonunun geldiğini ispata çalışarak bütünleme çabası içindedirler. İddiaya göre, teknolojik gelişme geleneksel anlamda işçiyi ortadan kaldırmıştır; hizmetler sektörü büyümüştür, beyaz yakalı işçilerin sayıca ağırlığı artmıştır...kısacası, işçi sınıfını doğuran üretim ilişkileri artık mevcut değildir. "*Yeni Dünya Düzeni*" ideologları, bu duruma koşut olarak, emek-sermaye çelişkisinin artık sözkonusu olmadığı; bilimsel-teknolojik gelişmenin sonucu olarak toplumsal ilişkilerde temel belirleyicinin sermaye olmayıp, beyin gücü olduğunu ileri sürmektedirler.

Kuşkusuz, üretim ilişkilerinde adeta deprem niteliğinde değişiklikler olmakta ve bunun sonucunda geçen asırdakine benzemeyen bir tablo ortaya çıkmaktadır. Ancak, bu değişiklik, gerçekte, "*Yeni Dünya Düzeni*" ideologlarının söylediklerinden çok farklı nitelikte ve doğrultudadır.

Paraya para kazandırma yollarından sınırsız ölçüde yararlanma olanağına kavuşmuş bulunan finans-kapital, istihdam ve üretimle para kazanmaya çalışan sınıai kapitali de ezip geçerek her şeye hakim olmaktadır. Bu gidişin sonucuna uygun bir isim de bulunmuştur: Gazino (kumarhane) Kapitalizmi!

İşçi sınıfının, dolayısıyla sınıfsal sömürünün ortadan kalktığı yolundaki savların uluslararası alandaki yansıması, artık emperyalizmin var olmadığı; onun yerine, "*karşılıklı bağımlılık*" döneminin başladığı yolundaki tezlerde ifadesini bulmaktadır.

Ne var ki mızrak çuvala sığmamaktadır. Sınıf çatışmasının ve sınıfsal sömürünün kalmadığı kabul edilince, "*Yeni Dünya Düzeni*"nde dört bir yanda birbiri ardından patlak veren çatışmaların gerçek nedenlerini açıklamak olanaksızlaşmaktadır. Bu çatışmaları ve muhtemel çatışmaları açıklamaya

elverecek bir teze ihtiyaç doğmuştur. Bu ihtiyacı karşılama misyonu da bir başka Amerikalı yazar, Samuel P. Huntington tarafından yerine getirilmiştir. Anlaşılan Huntington, tarihin sonunun geldiğini ileri sürmekte biraz acele edildiğini görmüş olacak ki sondan bir önce, bir çatışma aşamasından daha geçileceğini belirtmek gereğini duymuştur.

Böylece, kişisel sömürü döneminde doğması muhtemel, Körfez savaşına, Afganistan saldırısına veya benzeri çatışmalara ve silahlı mücadelelere, uygun bir kılıf da bulunmuş oluyor. Denilmek istenen şudur: bu tür olaylar çerçevesinde dünya tekrar tekrar kana bulanacağı zaman şimdiden bilinmelidir ki temel neden, uluslararası boyutlara erişmiş bulunan sermayenin doymak bilmeyen iştahı değil; yeryüzünde kültür farklılıklarının temelinde yatan değişik medeniyetler arasındaki çatışmadır.

DÜNYA BANKASININ LAİK İMPARATORLUĞUNDA KUMARHANE KAPİTALİZMİ "ULUS DEVLET"TEN İMPARATORLUK ÇAĞINA DÖNÜŞ²

Küreselleşmenin Anlamı

İçinde yaşadığımız zaman diliminde hiçbir toplumsal sorun düşünülemez ki kendisini giderek yoğun bir biçimde çerçeveleyen küreselleşme olgusundan bağımsız bir biçimde ele alınıp incelenebilsin. Ancak, küreselleşme günümüzün bir gerçekliği olmakla birlikte, onun insanlık tarihinin daha önceki dönemlerinde de ortaya atılmış bir özlem, hatta bir gerçeklik olduğunu söyleyebiliriz.

Bir bakıma, bütün dinler, insanlığın ve yeryüzünün sorunlarına mevcut siyasal sınırları tanımayan bir bütünlük içinde çözüm aradıkları için –paradoksal olarak gerçekte bazı derin ayrılıkların nedeni olmalarına karşın– bir tür küreselleşme öğretisini yaymaya çalışmışlardır.

Bu yöndeki arayışlar, Sanayi Devrimi sonrası dönemde de sürmüştür. Ütopyacı düşünürler bu konuda ilk akla gelen örneklerdir. Bunların pek çoğu, hayal ettikleri yeryüzü cennetinin gerçekleşmesini, ideal bir dünya devletinin kurulmasına bağlı görmüşlerdir. 19. yüzyılın önde gelen düşünürlerinden Proudhon'un modelinde de, Rousseau'nun sosyal mukavele düşüncesinden esinlenen bir özgürlük fikrinin temel oluşturduğu ve "atölyenin

² Işıklı Alpaslan, *Dünya Bankası'nın Lâik İmparatorluğu'nda Kumarhane Kapitalizmi*, 1. Basım, Şubat 2002, s. 34-49.

hükümetin yerini aldığı" birimlerden örülü bir dünya devletleri federasyonu öngörülmekteydi. Keza, Marx'ın öngördüğü "proletarya enternasyonalizmi"nin ırk, dil, din gibi sınırlar tanımayan bir evrenselleşme amacına yönelik olduğunda kuşku yoktur.

Kuşkusuz, bu eğilimlerin hepsini, aynı torbaya koymamız veya günümüzdeki anlamıyla küreselleşme gerçeğiyle tümüyle özdeş görmemiz elbette ki mümkün değildir. Geçmişte ortaya çıkmış olan görüş ve eğilimler içinde, günümüzde giderek belirginleşmekte olan küreselleşme gerçeğini en çok hatırlatan bir örneğe, İngiliz sosyal demokrasininin temel öğretisini oluşturan Fabianizm akımı içinde rastlamaktayız.

Ünlü İngiliz yazarı Bernard Shaw, Fabian Cemiyeti'nin bir üyesi olarak bu yüzyılın başında yayınladığı Fabiancılık ve İmparatorluk³ isimli kitapçığında bugünün küreselleşme olgusunu şaşılacak ölçüde anımsatan ve dolaylı bir sonuç olarak bu olgunun gerçek yüzünü teşhir eden görüşler ortaya koymuştur. Shaw'a göre, "bir ulusun kendi topraklarında, dünyanın geri kalan kısmının çıkarlarını nazara almaksızın dilediğini yapma hakkına sahip olması fikri, artık geçerliliğini yitirmiştir". Çünkü Shaw, dünyanın, insanlığın ortak malı olarak görülmesi ve dünya kaynaklarının etkin bir biçimde kullanımının, tüm diğer "dar ulusal çıkarlara" göre öncelik taşıması görüşündeydi. Dolayısıyla, ideal çözüm bir Dünya Federasyonunun kurulması olabilirdi. Ancak bu gelişimin çok uzağında bulunulduğunu kabul eden Shaw, "mevcutlar içindeki en sorumlu İmparatorluk Federasyonunun (Imperial Federation) onun yerini alması"ni savunmaktaydı.

Bu çok samimi anlatım çerçevesinde savunulan, elbette ki emperyalizmin egemenliği altında tam bağımsızlık ilkesinin silinip gitmesinden, bir başka deyişle, çok sayıda bağımsız ve demokratik rejimler yerine tek ve evrensel bir imparatorluk rejiminin kurulmasından başka bir şey değildir.

Günümüzde hüküm sürmekte olan küreselleşme fikrinin anlamı, "uluslararası Pazar güçlerine kayıtsız şartsız teslimiyet" olarak özetlenebilir. Bu nedendir ki küreselleşme sonucunda ulusal devletlerin iktidar alanları daralırken, onun yerine –iddia edilenin tersine- halkın değil uluslararası sermayenin egemenliği yoğunluk ve genişlik kazanmaktadır. Dolayısıyla, yalnızca ulusal devlet olgusunun son bulduğu bir dönem başlatılmış olmamakta; aynı zamanda, demokrasi de sözde kalmaya mahkum edilmektedir. Bir

³ *Fabianism and the Empire*, bkz: G.D.H. COLE, *A History of Socialist Thought*, Volume III, Part I, Londra, Macmillan, 1963, s.190-191.

başka deyişle, "egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" ilkesi yerine "egemenlik kayıtsız şartsız uluslararası sermayenindir" ilkesi egemen kılınmak istenmektedir.

Günümüzde, küreselleşmenin bir düşünce veya özlem olmanın ötesinde elle tutulur bir gerçeklik haline gelebilmesinin başlıca nedeni, teknolojinin gelişimi sonucunda dünyanın küçülmesidir. Ayrıca, görmek zorundayız ki küreselleşme, 70'li yıllardan bu yana süregelen bir bunalımın içinde yuvarlanmakta olan uluslararası sermayenin bu bunalımdan kurtulmak için başvurduğu yollardan biridir.

Uluslararası sermaye, küreselleşme doğrultusundaki çabalarını hedeflerine ulaştırabilmek için, öncelikle, emekçi kitleleri korumasız ve savunmasız bir konuma sürüklemeyi amaçlamaktadır. Bunun için saldırılarının başlıca iki hedefe yöneldiğini görmekteyiz: "sosyal devlet" ve "sendikacılık"...

Devletin Küçültülmesi Yutturmacası

Sosyal devlete yönelik saldırılar, "devletin küçültülmesi" sloganıyla süslenerek kitlelerin gözünde sevimlileştirilmek istenmektedir. Gerçekte ise; devletin baskıcı ve sömürüye aracı olan yanları büyütülmekte, buna karşılık, halkın gereksinimlerini karşılamaya yönelik sosyal yanı küçültülmektedir. Ne gariptir ki kendilerini hala Marksist olarak gören veya öyle görebileceklerini sanan bazıları da Özal'ın, Çiller'in veya Boyner'in "devleti küçültme" masalı ile Marks'ın insanlığın gelişiminin çok ileri aşamalarında ve belli özel bir anlamda düşündüğü "devletin silinmesi" fikri arasında paralellik kurarak, düşünce çizgilerindeki virajlara muteber bir gerekçe bulacaklarını sanıyorlar.

İdeolojik berraklığa henüz erişememiş kimileri de "devletin küçültülmesi" yutturmacasını, anarşist içgüdülerinden kaynaklanan soyut bir devlet karşıtlığı yönündeki eğilimlerini kanalize edebilecekleri güvenli bir mecra olarak görebiliyorlar. Bunlar, mevcut koşullarda "devletin küçültülmesi" sürecinin ardından neyin geldiğini görmekten acizdirler. Unutmamak gerekir ki devletin alternatifi halk veya serbest rekabet piyasası değildir. Devletin ekonomik alandaki alternatifi, uluslararasılaşma sürecinin doruklarına ulaşmış bulunan ve doğası gereği demokratikleşmesi mümkün olmayan özel sermayedir. Buna karşılık, halkın toplumsal yaşam üzerinde etkili olması, yani toplumun demokratikleşmesi, ancak, halkın örgütlülüğü ölçüsünde mümkün olabilir. Dolayısıyla, halkın özgürlük ve iktidar alanının ge-

sünde mümkün olabilir. Dolayısıyla, halkın özgürlük ve iktidar alanının genişletilmesi için gerekli olan, en geniş toplumsal örgütlenmeyi ifade eden devletin küçültülmesi değil, demokratikleştirilmesi ve sosyalleştirilmesidir.

Küreselleşme konusunda günümüzde yoğun bir biçimde karşılaşılan gerçekler ve yaşanan deneyimler açıkça ortaya koymaktadır ki gerçekte, bizim inanmamızı bekledikleri veya bazılarının inandığı durumun tersi olmaktadır. Gerçekte, insanlığın gelişimi açısından ileriye dönük ve şimdiye kadar görülmemiş türde bir "değişim" süreci yaşanmamakta; düpedüz, çok eski dönemlere dönüş anlamında, imparatorluk çağı diriltilmektedir. Gidiş, demokratikleşme doğrultusunda değildir. Tam tersine yeryüzü insanların demokratik özlemlerini ve istençlerini hiçe sayan bir süreç başlatılmıştır. Özünde, Sezar'ın, Cengiz Han'ın veya Firavunlar'ın imparatorluklarından farklı olmayan bir "çağdaş" imparatorluk kurulmaktadır. Bu imparatorluk, Bernard Shaw'un yukarıda aktardığımız sözlerinde işaret edilen türde gereksinimlere yanıt verme iddiasıyla egemenliğini hızla pekiştirmekte olan uluslararası sermayenin imparatorluğudur ve bu imparatorluğun en tepesinde "Dünya Bankası" yer almaktadır. Bunun somut anlamı, başta ABD olmak üzere, G-7 olarak isimlendirilen yedi büyük sanayileşmiş ülkenin egemen güçlerinin ittifakına dayalı bir iktidarın yapılanmasıdır. Elbette ki, bu iktidar, yeryüzü insanların çoğunluğunun onayına dayalı değildir.

Kuşkusuz, bu yapılanma da Dünya Bankası dışındaki diğer bazı uluslararası kuruluşların da yeri vardır. GATT'in veya onun devamı olan WTO (Dünya Ticaret Örgütü)'nun bu imparatorluğun Ticaret Bakanlığı, IMF'nin ise Maliye Bakanlığı olduğunu daha önce belirtenler olmuştur. Öyle görünüyor ki son yıllarda içine düştüğü mali bunalım da istismar edilmek suretiyle, uluslararası sermayenin çalışma yaşamına dönük vitrini olma konumuna itilmekte olan ILO'ya da bu yapılanma da Çalışma Bakanlığı rolü biçilmiştir.

Kutsallaştırılmış Pazar Yasaları

"Dünya Bankası İmparatorluğu"nun geçmişin imparatorluklarını anımsatan sayısız yönleri bulunmaktadır. Bu imparatorlukta dünya uluslarına egemenliğini kabul ettirmek ve bağımsız devletleri egemenliği altına alabilmek için çok değişik yöntemlerden yararlanmakta; emellerini dayatabilmek için, "Latin Amerika Modeli"nde görüldüğü üzere, ülkelerin kendi içlerinden devşirilmiş orduları da kullanabilmektedir.

Bir bakıma, "Dünya Bankası İmparatorluğu"nun geçmişin imparatorluklarından tümüyle farksız olduğu da söylenemez. Geçmişin imparatorluklarında, ne türde olursa olsun belli bir göksel ve uhrevi inanca ve bu inancı temsil eden teokratik yapının doruğunda yer alan etkin bir ruhban sınıfına önemli bir yer tanınmaktaydı. Evrenin ve doğanın sırlarına vakıf olduklarına inanılan ruhban sınıfının görüşleri tartışmasız bir ağırlık taşıdığından, iktidarı elinde bulunduran monarka en büyük destek bu yolla sağlanırdı.

Yeni din: Yeni-liberalizm

"Dünya Bankası İmparatorluğu"nda, *iktidarın göksel ve uhrevi bir din temeline dayalı olmaması ve bu din adına etkinliğini sürdüren bir ruhban sınıfının bulunmaması geçmişin imparatorluklarında görülmeyen bir durumdur. Ancak, bu durum "Dünya Bankası İmparatorluğu"nda belli ve özel bir anlamda bir dinin ve bu dini temsil eden ve ruhban sınıfının işlevlerini yerine getiren, kendine özgü bir organizmanın ve işleyişin mevcut bulunmadığı anlamına da gelmez. "Dünya Bankası İmparatorluğu"nun da belli anlamda bir dini vardır; bu dinin adı yeni-liberalizmdir. Dolayısıyla, "Dünya Bankası İmparatorluğu"nda da bir tür ruhban sınıfı vardır; bu sınıfı, "Dünya Bankası Uzmanları" oluşturmaktadır. Bu nedendir ki yakın bir tarihte yayınlanmış bulunan ve bu konuda çok aydınlatıcı tahlillere yer veren bir kitapta "Dünya Bankasının Seküler (Laik) İmparatorluğu"⁴ deyiminin kullanılmasındaki isabeti kabul etmek gerekir.*

Yeni-liberalizm, günümüzde bir din olmanın ötesinde, bağnaz (fundamentalist) bir inanç niteliği kazanmış bulunuyor. Giderek belirginleşen bu gerçek, Toronto Üniversitesi'nde ilahiyat dalında sunulan ve kabul edilen ilginç bir doktora tezinin "Dünya Bankası'nın Bağnaz İlahiyatı" konusuna ayrılmış bulunan ilk bölümünde açıklıkla ortaya konulmuştur. Tezin sahibi Mihevc, "Dünya Bankası'nın Afrika'daki yapısal uyum programlarına karşı yerel kiliselerin ve toplumsal hareketlerin tepkilerini incelerken, "Dünya Bankası'nın kalkınma vizyonu ile yeni-muhafazakar, sağcı, bağnaz dinsel akımlar arasında çarpıcı benzerlikler bulmaktadır.

Mihevc'e göre "Dünya Bankası'nın eleştiriler karşısında yapısal uyumu savunurken izlediği yol, İncil'in bağnaz yorumlarıyla yakından koşuttur. Dünya Bankası'nın, ideolojisinin egemenliğini güvence altına alma yolunda ve muhaliflerine karşı yararlandığı strateji de gene bağnaz dincilerinkine

⁴ Susan George and Fabrizio Sabelli, Faith and Credit, *The World Bank's Secular Empire*, Penguin Books, Londra, 1994.

benzemektedir...Dünya Bankası, yalnızca alternatiflerin varlığını inkar etmekle kalmamış; son on yıl boyunca yaptığı üzere, gelişmekte olan ülkeler için mümkün olan seçeneklerin teke indirgenmiş olduğunu temine çaba sarfetmiştir."⁵

*Mihevc'in bu görüşünde yalnız olmadığı anlaşılıyor. Bir Protestan düşünürü göre "Pazar yasaları aşkın (transcendant), sosyolojik bir kutsallaştırma süreci gibi görülür olmuşlardır. Yalnızca yüce bir yer kazanmakla kalmamışlar, doğa yasaları gibi dokunulmaz bir konuma erişmişlerdir."*⁶

Yeni Tanrı: "Görünmeyen El"

Adam Smith'in klasik kuramında ifadesini bulan "görünmeyen el" günümüzde yeni-liberalizmin Tanrı'sı olmuştur. İnanılmaktadır ki görünmeyen el, sanki Tanrı gibi, gizemli bir biçimde ekonomik yaşamı yönetmektedir. Görünmeyen eli tanımayanlar veya daha kötüsü ona karşı çıkanlar, felaketlerini hazırlamaktadırlar.

Görünmeyen el, adeta Tanrı gibi, fani insanoğullarının denetiminin dışındadır. "Eğer selamete giden yol fedakarlık ve kefarete gerektirmekteyse, bu durumdan hiçbir insani kurum, hiçbir birey sorumlu tutulamaz." Dolayısıyla, pazarın işleyişinin sonuçlarına boyun eğmek, tıpkı Tanrı'nın emirlerine uymak gibi kaçınılmazdır; bu sonuçlar ne olursa olsun, yeni-liberal iktidarların ve programların bunlardan sorumlu tutulmaları ve bu yüzden eleştirilmeleri yanlıştır.

Bir tarihte Turgut Özal'ın da fiyatlara "narh" konulması yolundaki bazı önerileri eleştirirken "Fiyatları Tanrı belirler" dediğini anımsayanlar olacaktır. Böyle olunca, halkın, pazar mekanizmasının acımasız işleyişi sonucunda yükselen fiyatlar altında ezilmesi, ilahi takdirin icabı sayılmalıdır. Kuşkusuz, sözü edilen "ilahi takdir"ın anlamı, İslam'da değil, "yeni-liberal öğretisi"lerde aranmalıdır.

Yeni-Liberalizm Mücahidi Prenslar

Dünya Bankası'nın temsil ettiği "çağdaş teolojik yapılanmada, misyo-

⁵ John Mihevc, *"The Changing Debate on Structural Adjustment Policies..."* dissertation for Ph.D. in theology, University of St Michael's College, Toronto, Canada, 1992; S.George and F.Sabelli, age, s.96.

⁶ Julio de Santa Ana, "Sacralization and Sacrifice in humane Practice", *Sacrifice and Humane Economic Life*, Cenevre, WCC, 1992; S.George and F.Sabelli, s..97.

nerlik görevi, neo-klasik iktisatçılar tarafından üstlenilmiştir. Kalkınma zamanı, gelişmiş ve gelişmekte olan dünyalar arasında bağ kurar; bu, Hristiyan rahiplerin müminler ve gayri müminler arasında bağ kurmasına benzer. Azgelişmişlerin, selamete açılan uzun yolda ilerlemelerine yardımcı olur. Yol uzun ve sarptır; imanı bütün olmayanlara göre olmadığı"⁷ savunulur.

"Yeni-liberal model"lerin gereği olarak sunulan ve bir türlü beklenen sonucu vermeyen, tam tersine derin çöküntülere neden olan acı reçeteler, işte bu tür savlara dayalı beyin yıkama çabalarıyla benimsetilir. Dünya Bankası'nın dini "yeni-liberalizm" ise bu dinin rahipleri de Dünya Bankası uzmanlarından oluşur. Kısaca, "YU-Pİ (Y.P: Young Professional)" olarak anılan bu uzmanların, Hristiyan rahiplerin yetiştirildiği seminerleri animsatan programlardan geçtikleri görülmektedir.⁸

"Dünya Bankası" bünyesinde çalışmış ve çalışmakta olan bazılarının gözlemlerine dayanılarak yapılan açıklamalara göre, "Üçüncü Dünya" kökenli uzmanların Banka'nın danışmanlığında bir haftada kazandıkları, yerel işlerde aylarca çalışarak kazandıklarından daha fazladır. Mesleki ünleri, bu tür ilişkiler sayesinde artar. Bu sayede kendi ülkelerindeki yüksek pozisyonlara hızla yükselirler. Bu yolla kolayca ve ucuzca kuruma kazandırılmış olurlar."⁹ Bunlardan bazılarının, gerektiğinde, "yeni-liberal" öğretinin mücahitleri olarak kendi ülkelerinde görevlendirildiklerine dair sayısız örneklere tanık olma fırsatına da bizler sahip olmuş bulunuyoruz. Bunlara, ülkemizde ayrı bir isim de bulunmuştur. "Prens" denilenler, esas olarak bunlardır.

Ekonomik alt-yapı: Kumarhane Kapitalizmi

Kuşkusuz, her imparatorluk gibi "Dünya Bankası İmparatorluğu"nda da yalnızca teoloji yoktur; belli bir ekonomik alt-yapı da vardır. "Toplumsal yararın ve insan gereksinimlerinin karşılınmasını sağlamaya yönelik herhangi bir müdahaleye ve düzenlemeye yer tanımayan; pazara, rekabete ve özel mülkiyete dayalı olan ve dev tekellerin egemenliği altında işleyen bu ekonomide ağırlığın, hızla ilkel bir tefecilik faaliyetine kayması" kaçınılmaz olmaktadır.

Bunun bilinen bazı nedenleri vardır. Kural olarak, üretim araçlarının

⁷ A.g.e., s. 116.

⁸ Julio de Santa Ana, "Sacralization and Sacrifice in humane Practice", *Sacrifice and Humane Economic Life*, Cenevre, WCC, 1992; S. George and F. Sabelli, s. 116.

⁹ A.g.e., s. 113.

mülkiyeti özel kesime geçtiği ölçüde, üretim kararlarının "insan gereksinimlerine göre" belirlenmesi durumu son bulur. Onun yerine, üretim kararları sermayenin kârlılık ilkelerine göre alınmaya başlanır. Özel sermayedarlar, üretim araçlarının sahibi durumunda olunca, piyasada mevcut satınalma gücüne bağlı olarak yatırım ve üretim kararlarını biçimlendirirler. Yatırım ve üretim için sermaye biriktirmiş olmak yetmez; alıcı da olması gerekir. Oysa, sermayenin giderek belli ellerde toplanması yönündeki süreç, geniş kitlelerin satınalma güçlerinin eriyip yok olması sonucunu da beraberinde getirir. Bir süre önce piyasaya sürdüğü yeni bir araba modelinin tanıtımını yapan, bir ünlü işadamı, bu gerçeği, "üretmek kolay, satmak zor" sözleriyle dile getirmişti. Bu zorluk nedeniyledir ki başta otomotiv sanayi olmak üzere pek çok sektörde biriken stokları eritmek zaman zaman ciddi bir sorun haline gelmektedir.

Üretimde Daralmanın Sonuçları

Yatırım ve üretim kararları, piyasa kurallarına, yani, sermaye odaklarının kârlılık hesaplarına göre alınmaya başlanınca; satınalma güçleri erozyona uğrayan kitlelerin gereksinimlerine yanıt teşkil eden üretim ve hizmetlerin öncelikle daralması ve hatta çöküntüye uğraması kaçınılmaz hale gelir.

Bu durumun sonuçları, yalnızca, giderek genişlemekte olan satınalma gücünden yoksun kitlelerin gereksinimlerini karşılamaya yönelik hizmetlerin çökmesiyle de sınırlı kalmaz. Bununla bağlantılı olarak istihdamda meydana gelen daralma, işsizliği yaygınlaştıran ve ücret gelirlerini aşağıya doğru çeken sonuçlar doğurur.

Sorun, bununla da bitmemekte; üretimdeki daralmanın, spekülatif nitelikli kazançlardaki artışla eşlenmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu yüzdendir ki İSO eski başkanlarından Memduh Hacıoğlu, halen "ülkenin kaymağını yiyen ve sayıları bini bulan rantıye aileler" in durumuna dikkat çekmişti.¹⁰ Bu yüzdendir ki iç borçlar, katrilyonla ölçülür olmuştur. Maliye Bakanlığı verilerine göre, 1995 yılının ilk dört ayında devlet harcamalarının % 28.6'sı personel giderlerine ayrılırken, bundan çok daha fazlası, % 35.8'i iç borç faizi olarak ödenmiştir. Bütçe tasarısında yer alan rakamlara göre, 1996 yılında öngörülen toplam harcamalar içinde, toplam personel harcamalarının iki katından fazlası, yatırım harcamalarının ise sekiz katından fazlası, faiz ödemelerine ayrılmış bulunmaktadır. Bu durumda kamu kes-

¹⁰ Bkz: "Ekonomik deniz tükenmiştir", *Cumhuriyet*, 29.7.1993.

minin ve kamu kuruluşlarında çalışanların toplumun sırtında bir kambur oluşturduğu yolundaki iddialar da tamamen havada kalmakta¹¹; kamunun ve toplumun sırtındaki gerçek kamburun devlet borçlarının faiz yükünden oluştuğu açıkça görülmektedir.

Spekülatif Kârlar

Bu koşullarda mevcut sanayi kuruluşları da "spekülatif kazanç" peşinde koşar olmuşlardır. Yıl içinde, talep yokluğundan dolayı biriken stoklarını eritmek için üretimlerine ara veren işletmelerin, yıl sonunda kâr ettikleri görülmektedir. Kârlar giderek, üretim ve istihdama herhangi bir katkısı bulunmayan spekülatif niteliğe bürünmektedirler. İSO'nun "500 Büyük Sanayi Kuruluşu" anketinin sonuçlarına göre, son yıllarda firmalarda sanayi faaliyeti dışı elde edilen gelirlerin, toplam kâr içindeki oranı, son yıllarda yüzde elliden fazla olmuştur.¹²

İşin ilginç yanı, bu yöndeki gelişmelerin ülkemizle sınırlı olmamasıdır. Marbourg Üniversitesi profesörlerinden Frank Deppe'nin 19 Mart 1993'te Ankara'da verdiği konferansta anlattıklarına göre, Almanya'da da Siemens, Volkswagen gibi pek çok önemli firmanın geliri, giderek artan oranlarda spekülatif kazançlardan oluşmaktadır ve buna bir de isim bulunmuştur: "Kumarhane (Casino) Kapitalizmi!" özelleştirmenin ve onunla bağlantılı olarak pazar ekonomisinin yaygınlaşması, bu sürece evrensel bir boyut kazandırmaktadır. Eğitim Enternasyonali'nin ve Hükümet Dışı Örgütler Konferansı'nın başkanı Bob Harris'in dediği gibi "pazar, dünyayı dev bir kumarhaneye çevirmiştir."¹³ Üretim ve istihdamla ilgisi giderek azalan, salt spekülatif işlemlerle sınırlı bir kâr döğüşü, ekonomik alanın tek etkinliği haline gelmektedir.

"1980'li yılların sonundan itibaren küresel düzeyde döviz muamelelerinin % 90'ının denizaşırı alanlardaki mal ticaretiyle veya yatırımla hiçbir ilgisi kalmamıştır. Açıkçası, gerçek ekonomik faaliyette bulunanlar, finans borsalarında iş yapanlar karşısında kaybetmektedirler."¹⁴ Bu gidişin kaçınılmaz sonucu, istihdamın çökmesidir. Dolayısıyla, geçen yüzyılda emeklerinden başka satacak şeyleri olmayanlar, bu gidişle 21.yüzyıla girerken emek-

¹¹ Bu konuda Çiller'in ekonomi danışmanı Burhan Özfatura'nın ilginç bir açıklaması basına yansımıştır. Özfatura'ya göre "KIT'lerde çalışan 600 bin kişi 60 milyonun sırtında bir sülüktür". Bkz: *Cumhuriyet*, 1.5.1994.

¹² *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, 1993 ve müteakip yıllar.

¹³ *Focus*, 1 March 1995, s.13.

¹⁴ "The Global Economy and the Dictatorship of Usury", *The Social Summit Seen from the South*, Norwegian Church aid, Norwegian Forum, 1995, s.18.

lerini satma olanağından bile yoksun kalma tehlikesiyle karşı karşıya bulduklarından en çok zararlı çıkanlar olmaktadır. "Dünya Bankası İmparatorluğu"nun üzerinde kurulduğu kumarhane kapitalizminde emekçilerin payına düşen de budur.

SEATTLE TOPLANTILARINA KATILAN "KÜRESELLEŞME KARŞITI" "AVRUPA MERKEZLİ ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ"

Seattle toplantılarına öncülük eden başlıca Avrupalı örgütler (uluslararası sivil toplum örgütleri) şunlardır:

ATTAC (Yurttaşlara Yardım Amacıyla Mali Muamelelerin Vergilendirilmesi Derneği): 1998'de kurulmuştur ve ultraliberalizmin egemenliğine karşı başta Tobin Vergisi¹⁵ olmak üzere, uluslararası mali sermayeyi denetim altına almayı amaçlayan önlemlerin yaşama geçirilmesi için mücadele etmektedir.

CADTM (Üçüncü Dünyanın Borçlarının İptali Komitesi): 1990'da Brüksel merkez olmak üzere kurulmuştur.

CCAMI (Çok Taraflı Yatırım Anlaşmalarına ve Genetik Kopyelerine Karşı Eşgüdüm): 1998'de Fransa'da kurulmuştur. ABD ve Kanada'da kurulu örgütlerle eşgüdüm halinde etkinlik göstermektedir.

FMA (Dünya Alternatifler Forumu): Samir Amin'in öncülüğünde faaliyet göstermektedir. 1997'de Kahire'de kurulmuştur. Merkezi Senegal'in başkenti Dakar'dır.

DAWN (Yeni Bir Çağda Kadınların Kalkınması Alternatifi): Esas olarak Güney ülkeleri kadınlarının girişimiyle kurulmuş ve faaliyet gösteren bir örgüttür.

¹⁵ **Tobin Vergisi:** Nobel iktisat ödülü sahibi, Amerika'lı iktisatçı James Tobin tarafından ilk defa yetmişli yıllarda ortaya atılmıştır. Uygulanması halinde, belki çok önemli olmasa da uluslararası sermaye üzerinde belli bir kamusal denetim kurmak yönünde ve küreselleşme olgusuna ilk defa bir sosyal boyut kazandırılması bakımından atılmış ilk adım olacaktır. "Tobin Vergisi"nin, esas olarak, sanayileşmiş ülkelerde yoğunlaşmış bulunan, spekülasyon işlemleri üzerinden ve %0,01 oranında alınması öngörülmektedir. Bu yolla toplanan fonların yeryüzündeki eşitsizliklerin önlenmesi mücadelesinde ve yoksul ülkelerde eğitim, sağlık, beslenme ve sürekli kalkınma gereksinimlerinin karşılanması amacıyla kullanılması savunulmaktadır. Açıklanan hesaplamalara göre, "Tobin Vergisi", yoksullukla mücadele için yılda 250 milyar dolar kaynak sağlayacaktır. Bkz: François Chesnais, *Tobin or not Tobin?*, L'Esprit frappeur, Paris, 1998.

Gösterilerin Amerika'da yapılması, bu ülke örgütlerinden özel ve yoğun bir ilgi ve katılım görmesine neden olmuştur.

Bunların başında Amerika'nın en büyük ve en üst düzey sendika örgütü olan 13 milyon üyeli **AFL-CIO** gelmektedir. Bu örgütün Seattle gösterilerinde oynadığı belirleyici rol, geleneksel muhafazakar çizgisinin dışına çıkmakta olduğuna dair yeni bir gösterge sayılabilir. Ayrıca, göstericiler ile Clinton yönetimi arasında belli bir diyalogun kurulmasında bu örgütün katılımı, belirleyici olmuştur.

Öte yandan, Seattle olaylarının kahramanları arasında, Amerika'nın en güçlü tüketici haklarını koruma örgütü olan **Public Citizen**'in başkanı Ralph Nader'in ismi, önemli bir yer kazanmıştır.

KUMARHANE KAPİTALİZMİ

"Yeni Dünya Düzeni"nde sermayenin uğradığı değişiklik, yalnızca tekleşmekten ve dev boyutlara erişmekten ibaret kalmamıştır. Sermaye, bu nicel değişimin yanı sıra çok derin bir nitel değişikliğe de uğramıştır.

Hiçbir kamusal ve demokratik denetimin ulaşamayacağı büyüklüğe ulaşan sermaye, zincirlerini koparmış bir canavara dönüşmüş, kârdan başka bir öncelik tanımama ayrıcalığını elde etmenin sarhoşluğuyla, yeryüzünde, o borsadan bu borsaya atlayarak, kol gezmektedir. Böylece, üretmeyen, iş alanları yaratmayan, ama sınırsız kâr elde etme olanağına kavuşmuş bulunan bir sermaye türü ortaya çıkmıştır. Faiz, repo, borsa oyunları, döviz ticareti gibi değişik kılıklarda ortaya çıkan faaliyetlerin ürünü olan bu sermaye türünün ortak özelliği spekülatif olmasıdır.

Keynes'in yıllar öncesinden işaret etmiş olduğu ve "**casino kapitalizm**" (*kumarhane kapitalizmi*) olarak isimlendirdiği bu durum, günümüzün reddedilmez ve belirleyici bir gerçekliği haline gelmiş bulunuyor.

"*Kumarhane Kapitalizmi*"nin temel özelliği, "*Spekülatif Kazanç*"ların giderek ağırlıklı bir yer kazanmasıdır ve bugün de görünen bundan başkası değildir. Yeryüzünde her gün 2000 milyar dolar para el değiştirmekte, bu miktarın ancak yüzde 5'i reel mal ve hizmet alışverişi için yapılmaktadır; geri kalan tümü spekülatif harcamalara gitmektedir.¹⁶ Dünyadaki tüm ekonomik faaliyetin dörtte birinden fazlası 200 tane işletmenin elinde bulun-

¹⁶ *L'Autre Davos, age, s.96.*

maktadır. Ancak, bu 200 işletme, dünya faal nüfusunun yalnızca yüzde 0,75'ine iş olanağı sunmaktadır.¹⁷

"*Spekülatif kazanç*"ların anormal cazibesi, sınai sermayenin de spekülatif alanlara kayması sonucunu doğurmaktadır. Marbourg Üniversitesi profesörlerinden Frank Deppe'nin "Mülkiyeliler Birliği"nin davetlisi olarak 19 Mart 1993'te Ankara'da verdiği konferansta anlattıklarına göre, Siemens, Volkswagen gibi pek çok önemli firmanın geliri, giderek artan oranlarda spekülatif kazançlardan oluşmaktadır.

Ülkemiz, bu evrensel ölçekli dönüşümün dışında değildir. İstanbul Sanayi Odasının her yıl yenilediği anket araştırmasının sonuçlarına göre, İstanbul'daki en büyük 500 firmanın toplam gelirleri içinde "*sınai faaliyet dışı kazançların*" (yani, spekülatif kazançların) payı, yüzde 90'a yaklaşmıştır.

"*Spekülatif kazanç*"ların diğer kazanç türlerini ezip geçen bir büyüme göstermesi, sınai sermaye kesiminden de bazı feryatların yükselmesine yol açacak boyutlara varmıştır. Nitekim, bu kesimin önde gelen temsilcilerinden Halit Narin'in, 28 Kasım 1998 tarihinde gazetelerde yer alan açıklamasında, 6 en büyük bankanın 6 aylık karlarının toplamının, 100 en büyük şirketin yıllık kazançlarının toplamından daha büyük olduğunu ifade ettiğini görmüş bulunuyoruz.

Kaynağı üretim olmayan bu tür kazançlar nereden karşılanmaktadır? Bu sorunun yanıtını görmek için 2000 yılı bütçesine kabaca bir göz atmak yeterlidir.

2000 yılı bütçe rakamlarına göre, yıllık gider toplamının yüzde 45'i faiz ödemelerine ayrılmıştır. Vergi gelirlerinin neredeyse tamamına yakını faiz ödemelerine gitmektedir. Bütün bu gerçeklere karşın, gene de "kara delik" olarak nitelendirilen, bütçeden yalnızca yüzde 6'lık bir pay alan "*sosyal güvenlik kurum*"ları olmaktadır.

"*Spekülatif kazanç*"ların böylesine büyük bir pay oluşturması, geleneksel bölüşüm tablosundan ciddi biçimde ayrılan bir durum ortaya çıkarmıştır. Günümüzdeki sömürü ilişkisi üzerindeki etkileri bakımından, 19.yüzyıldan miras kalan toplu pazarlık, grev gibi mekanizmalar büsbütün yetersizleşmektedir. Artık, yaratılan değerden en büyük ve en kayda değer payı alanlar genellikle toplu pazarlık masasında yer almamaktadırlar. Onlar, ço-

¹⁷ I.Ramonet, *Géopolitique...*, s.61.

ğu zaman ülke içinde de değillerdir. Çünkü, yaratılan değerden en büyük payı alanlar, işçi istihdam eden işveren konumundaki sermayedarlar değildir. Kumarhane Kapitalizmi koşullarında aslan payını alanlar, spekülatif kazanç sahipleri olmaktadır ve onları, geleneksel mücadele yöntemleriyle, gelirin yeniden dağılımı sürecine dahil etmek olanağı yoktur.

"Kumarhane kapitalizmi"nin doğuşunun en önce ve en belirgin bir biçimde kendisini gösteren bir diğer sonucu da işsizliktir. Üretmeden, istihdam yaratmadan kazanmanın yollarını bulan sermaye, kanını emdiği canlıların ortasında kanatlarını boşluğa geren bir yaratık gibi büyürken, etrafındaki işsizleşen ve yoksullaşan kitlelerin sayısını hızla büyütmektedir.

Bu durum, yalnızca acımasız krizlere sahne olan Latin Amerika veya Uzakdoğu ülkelerini değil, metropol ülkelerini de kapsayan bir yaygınlık kazanmıştır. İşsizlerin sayısı, OECD ülkelerinde 40 milyonu aşmıştır. OECD ülkelerinde, 1970-1996 yılları arasında, nüfus artışı hemen hemen sıfırın üzerindeyken işsizlerin sayısı üç kat artmıştır.

ABD'de işletmeler, rekabet koşullarını düzeltmek gerekçesiyle, çalıştırdıkları işçi sayısında büyük ölçekli kısıntılara gitmektedirler. Hiç işçi çıkarmamakla ün yapmış olan IBM, bir çırpıda 40 bin işçinin işine son vermiştir. Fransa'da 1996'da her ay işine son verilenlerin sayısı 35 bini aşmıştır.¹⁸ Bazı ayrıcalıklı çalışanlar için ömür boyu istihdam garantisi sağlayan Japon işletmecilik modeli tarihe mal olmuştur.

19. yüzyıl kapitalizmi, geniş yığınları proleterleştirmiş; emeğinden başka satacak şeyleri olmayanların oluşturduğu bir işçi sınıfının doğuşuna ortam hazırlamıştı. Öyle görünüyor ki yeni bir bin yılın eşiğinde boy vermekte olan kumarhane kapitalizmi, insanlara, emeklerini dahi satmak olanağı tanımayan bir dünya sunmaktadır.

EK V. Küreselleşme Stratejisinin Yasa Tasarılarından "Endüstri Bölgeleri Yasa Tasarısı"na ilişkin Prof. Dr. Zafer Üskül'ün Değerlendirmeleri

Endüstri Bölgeleri Hakkında Yasa Tasarısı Anayasaya Aykırıdır Prof. Dr. Zafer Üskül / 3 Şubat 2001

Bakanlar Kurulu, yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek amacıyla "Endüstri Bölgeleri Hakkında Yasa Tasarısı" hazırladı. Tasarı, yabancı

¹⁸ I.Ramonet, *Géopolitique.*, age, s.63.

sermayenin Türkiye’ de yatırım yapmak istediği her yeri endüstri bölgesi ilan edebilecek ve bu bölgelerde yapılacak yatırımları kolaylaştırmak üzere, halen uygulanmakta olan bir çok yasayı devre dışı bırakacak. Ayrıca, işlemleri kolaylaştırmak için yeni bir kurul ve idari usuller yaratacak.

Bu tasarı yasallaşırsa, tarımsal alanları, ormanları, kıyıları, çevreyi, kısaca ülkenin doğal, kültürel ve tarihi alanlarını, en değerli kaynaklarını korumak olanaksızlaşacak. Ülke yabancı sermaye peşkeş çekilecek. Öte yandan, yabancı sermayeye sunulacak olanaklar, yerli yatırımcıların haksız rekabetle karşı karşıya kalmaları sonucunu doğuracak. Bu durum, yerli yatırımcının yabancı yatırımcı karşısında giderek yok olması sürecini başlatacaktır.

Ülke çıkarlarına ve kamu yararına aykırı bir yaklaşımın sonucu olan bu tasarı, bir çok açıdan Anayasaya aykırılık içeriyor.

Tasarının 2. maddesinin 1. fıkrası, "Ülke ekonomisinin gelişmesini ve teknoloji transferini sağlama, üretim ve istihdamı arttırmak ve yabancı sermayeyi teşvik amacıyla Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu'nca re' sen belirlenen veya yatırımcılar tarafından önerilen yerlerde, Danışma Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca endüstri bölgeleri kurulabilir" hükmünü öngörmektedir.

Bu düzenleme ile Bakanlar Kurulu'na verilen yetki, sınırsızdır. Bakanlar Kurulu, tarımsal alanlarda, ormanlarda, ormanlarda, kıyı bölgelerinde, vb. endüstri bölgeleri kurulmasına karar verebilecektir. Üstelik, bu bölgeler, yabancı yatırımcılar tarafından önerilen yerlerde de kurulabilecektir. Bu düzenleme ile ve tasarının öbür maddelerinde, endüstri bölgelerinin yerinin belirlenmesi konusunda hiçbir ölçüt öngörülmemiştir.

Belirlenecek yerler tarım alanı, orman, kıyı tabiat varlıklarının bulunduğu yerler olabilecektir. Oysa, bütün bu alanların korunması, Anayasa'nın çeşitli maddelerinin konusunu oluşturmakta ve elbette bu koruma kamu yararı kaygısını taşımaktadır. Kanunun Bakanlar Kuruluna verdiği sınırsız yetki, bu yetkinin kamu yararına aykırı olarak kullanılabilmesine fırsat verici niteliktedir.

Oysa, kanunların kamu yararına dayanması gerekir. Anayasa Mahkemesi'nin 22.6.1972 günlü, E.1972/14, K. 1972/3 sayılı kararında, "Hukuk devleti ilkesinin öğeleri arasında yasaların kamu yararına dayanması ilkesinin de var olduğu" açıklanmıştır. Bu karara göre, "Anayasa'nın 2. maddesinde tanımlandığı üzere Devletimiz bir hukuk devletidir. Hukuk devleti ilkesinin öğeleri arasında yasaların kamu yararına dayanması ilkesi vardır. Bu ilke-

nin anlamı kamu yararı düşüncesi olmaksızın başka bir deyimle yalnızca özel çıkarlar veya yalnızca belli kişilerin yararına olarak herhangi bir yasa kuralının konulamayacağıdır. Buna göre, çıkarılması kamu yararı bulunmayan bir yasa kuralı Anayasa'nın 2. maddesine aykırı olur ve dava açıldığında iptali gerekir."

Tasarının 1. maddesine göre, endüstri bölgelerinin kurulmasının amacı yabancı yatırımcının Türkiye'de yatırım yapmasını sağlamaktır. Bu bölgelerde, sermayenin %60'ı yabancı olma koşuluyla yabancı yerli ortaklıklar ve sabit yatırımı 10 milyon ABD dolarının üzerinde olan yerli yatırımcılar da yararlanabilecektir.

Görüldüğü gibi, tasarının amacı kamu yararını sağlamak değil, esas olarak yabancı yatırımcının yararını sağlamaktır. Üstelik, bu özel yarar sağlanmaya çalışılırken, biraz sonra görüleceği gibi, Anayasanın kamu yararını korumayı amaçlayan bir çok maddesi yok sayılmaktadır. Bu nedenle, tasarının 2/1. maddesi, Anayasanın 2. maddesine aykırıdır. Bu hüküm, kamu yararına hiçbir sınırlama getirilmeden Bakanlar Kuruluna yetki vermekle, Anayasanın yasama yetkisinin devredilemeyeceğini öngören 7. maddesine de aykırıdır.

Öte yandan, Anayasa'nın 166. maddesi, planlı bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi görevini Devlete vermiştir. Anayasa Mahkemesi ise, planlama ile Anayasa'nın 56. maddesi arasında bir bağ kurmaktadır. "Anayasanın 'sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması' başlıklı 56. maddesinde, 'sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı'ndan söz edilmektedir. Bu madde bütünüyle incelendiğinde; 'sağlıklı ve dengeli çevre' kavramına, doğal güzelliklerin korunduğu, kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği hava ve su kirlenmesinin önlenmesi bir çevre kadara, belli bir plan ve programa göre düzenlenmiş çevrenin de gireceği kuşkusuzdur." (A.M., E. 1985/11, K. 1986/29, 11. 12.1986, R.G., 18.4.1987, S. 19435)

Planlamayı tümüyle reddetmekle, Tasarının tümü Anayasanın 166. maddesine aykırıdır.

Tasarı, yabancı yatırımcıya, yatırım tutarıyla ilgili herhangi bir alt sınır getirilmeden, taslağın sağladığı tüm olanaklardan yararlanma olanağı vermektedir. Yerli yatırımcının aynı olanaklardan yararlanabilmesi için, sabit yatırımının en az 10 milyon ABD Doları olması ya da en fazla % 40 payla yabancı yatırımcının ortağı olması gerekmektedir.

Sabit yatırımı 10 milyon ABD Dolarının altında olan yerli yatırımcı ise taslağın yasalaşması halinde yaratılacak olanaklardan yararlanamayacaktır.

Bu durumda, yatırımcı olmakla aynı durumda olanlar arasında yerli yatırımcı zararına yabancıya sınırsız bir ayrıcalık, 10 milyon ABD dolarının üzerinde sabit yatırım yapabilen yerli yatırımcıya da bu kadar yatırım yapmayan yerli yatırımcı zararına ayrıcalık tanınmaktadır.

Anayasa Mahkememiz, bir çok kararında, aynı durumda olanlar arasında farklılık yaratan, aynı durumdakilerden bazılarına ayrıcalık sağlayan yasa hükümlerinin Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesine aykırı olduğu görüşünü benimsemiştir.

Bu durumda, Tasarının 1. maddesi, 2/4 maddesi ile 5.maddesi Anayasanın 10. maddesine aykırıdır.

Bu hükümler, Anayasanın "*Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürütmesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır*" diyen 48/2. maddesinin hükmüne de aykırıdır. Çünkü küçük ve orta işletmelerin haksız rekabete maruz kalması sonucunu doğuracak, sonuçta yok olmalarına yol açacak, ekonominin sosyal amaçlarına uygun, güvenli ve kararlı bir biçimde gelişmesi engellenmiş olacaktır.

Tasarının 2. maddesi, "...alınacak izin, ruhsat, onay ve benzeri işlemler birinci fıkrada belirlenen kurul tarafından 15 gün içinde düzenlenir" , 4/1. maddesi, "...yatırım izni başvuruları talep tarihinden itibaren 15 işgünü içerisinde cevaplandırılır. Bu süre zarfında cevaplandırılmayan talepler kabul edilmiş sayılır" ve 4/3. maddesi, "*Bu madde uyarınca, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nün yatırımcı kuruluş adına yaptığı izin, ruhsat ve benzeri her türlü başvurular ilgili kurum ve kuruluşları, belediyeler ve meslek odaları tarafından en geç 10 işgünü içerisinde öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırılır*" hükümlerine yer verilmektedir.

Bu düzenlemeler, bu tasarıdan yararlanması öngörülen yatırımcılara uygulanacak idari usuller öngörmektedir. Bu idari usuller, işleri kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı niteliktedir. Bu nedenle, tasarıdan yararlanamayacak olan yatırımcılar olan yatırımcılar karşısında yararlanacak olanlara imtiyazlar tanır niteliktedir. Bu ise, Anayasanın 10. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.

Tasarı 2. maddesinde, "endüstri bölgelerinde yapılan yatırımlarda 2872

sayılı Çevre Kanun. kapsamında alınacak izin, ruhsat, onay ve benzeri işlemler birinci fıkrada belirtilen kurul tarafından 15 gün içinde düzenlenir" demekle Çevre Kanunu'nun uygulanamayacağını belirtmiş olmaktadır. Böylece Devlet, Anayasanın 56/2. maddesinin "*çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir*" diyen hükmünün gereği olarak, Çevre Kanunu'nda verilmiş olan denetim görevini yeterince yapmayacaktır.

Bu nedenle, Tasarının 2/2 maddesinin anılan düzenlemesi Anayasanın 56/2 maddesine aykırıdır.

Aynı şekilde, Tasarının 2/2 maddesinde, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun uygulanmayacağını öngören ifade, Devletin denetim yetkisini kullanmaması sonucunu doğuracağından, Anayasanın 63/1. maddesinin "Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır" diyen hükmüne aykırıdır.

Öte yandan, Tasarının 2/2 maddesi, 3194 sayılı İmar Kanunu, 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin ikinci fıkrasının (12) numaralı bendi ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun 1. maddesi kapsamında alınacak izin, ruhsat, onay ve benzeri işlemlerin bu kanunlarda belirtilen yetkililerce ve öngörülen usule göre değil de Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulunca, hem de 15 gün içinde düzenleneceğini öngörmekle, Devletin kamu yararını sağlamak üzere kullanması gereken denetim yetkisini kullanmaması sonucunu doğuracağından Anayasanın 2. maddesinde öngörülen hukuk devleti ilkesine aykırıdır.

Tasarının geçici maddesi, yarım kalmış, tamamlandığı halde işletmeye geçememiş veya faaliyeti durdurulmuş olan ve tasarıda belirtilen koşulları taşıyan yerli ve yabancı sermaye yatırımlarının endüstri bölgesi yatırımı sayılacağını öngörmektedir.

Bu yatırımların, şu ya da bu nedenle hukuka aykırı bir biçimde gerçekleştirilmiş olmaları halinde, bunların endüstri bölgesi yatırımı sayılmaları, hukuka aykırılıklarının temelini oluşturan Anayasa kurallarının, bu yatırımlar bakımından uygulanmaması anlamına gelir. Örneğin, çevreyi kirleteceği için işletme ruhsatı verilmemiş bir yatırımın endüstri bölgesi yatırımı sayılması, bu yatırım açısından Anayasanın 56. maddesinin bağlayıcı olmadığı anlamına gelir.

Oysa, "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır". (Anayasa md.11)

Bu nedenle, tasarının geçici maddesi Anayasanın 11. maddesine aykırıdır.

Sonuç olarak, tasarının temel hükümlerinin tümü Anayasaya aykırılıklar içermektedir. Kamu yararı taşımayan, yasalaşması halinde ülke kaynaklarının geriye dönülmez biçimde tahrip edilmesine yol açacağı açık bulunan bu taslağın yasalaşmasının engellenmesi ülke çıkarlarını korumanın bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır.

EK VI. Küreselleşme stratejisinin yasa tasarılarından "*Endüstri Bölgeleri Yasa Tasarısı*"na ilişkin Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği (TMMOB)'un Değerlendirmeleri

ENDÜSTRİ BÖLGELERİ HAKKINDA YASA TASARISI ÜZERİNE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMASI

TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu
13.03.2001

HAZIRLAYANLAR

Bu çalışma TMMOB İst. İKK tarafından oluşturulmuş bir çalışma grubu tarafından hazırlanmış ve TMMOB İKK Sekreteryası'na sunulmuştur. Çalışmaya katılanlar; TMMOB Çevre Mühendisleri Odası İst. Şb., TMMOB Gemi Mühendisleri Odası, TMMOB Şehir Plancıları Odası İst. Şb. temsilcileridir.

SUNUŞ

İrdelenen "Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı"; 25 Ocak 2001 de TMMOB Merkezi tarafından Odalara gönderilen metindir. Söz konusu tasarı Bakanlar Kurulu'nca ele alınmaktadır. Tasarının son aldığı durum hakkında açık bilgi yoktur. Bu çalışma; 24/25 Mart 2001'de Ankara'da "Emek Alternatif Program"ını hazırlamak üzere toplanan Emek Platformu Sempozyumu'nda yararlanılmak üzere TMMOB'ye de gönderilmiştir.

Söz konusu tasarının maddeleri tek tek ele alınarak değerlendirilmiştir.

Kalın harflerle yazılan maddeler tasarıda yer alan maddelerdir. Her bir madde altında yer alan paragraflar ise bir üstündeki madde ile ilgili değerlendirmeleri içermektedir. Çalışma; Sonuç ve Çözüm bölümleri ile birlikte bitirilmiştir.

ENDÜSTRİ BÖLGELERİ HAKKINDA YASA TASARISI

Amaç ve Kapsam

Madde 1 – Bu kanunun amacı yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek ve yabancı sermaye girişinin artırılması amacıyla endüstri bölgeleri oluşturulmasına ilişkin esasları düzenlemektir.

Koşulsuz teslimiyet

Madde 1 - Tasarının 1. maddesinde bu düzenlemenin "yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek ve yabancı sermaye girişinin artırılması olduğu" vurgulanırken, bu teşvik ve davetin ulusal çıkarlar (tam bağımsızlık ve emek eksenli, doğal ve kültürel değerlerimizin korunması) temelli gözetilerek yaşama geçirileceğine dair hiçbir ifadeye, koşula ve ilkeye yer verilmiyor. "Kamu yararı" kavramı ise yasa metninin hiçbir satırında vurgulanmıyor.

Endüstri Bölgeleri

Madde 2 – Ülke ekonomisinin gelişmesini ve teknoloji transferini sağlamak üretim ve istihdamı arttırmak ve yabancı sermayeyi teşvik amacıyla Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu'nca belirlenen veya yatırımcılar tarafından önerilen yerlerde, Danışma Kurulu'nun teklifi üzerine Bakanlar Kurulu'nca endüstri bölgeleri kurulabilir. Endüstri bölgesi olarak belirlenen araziler hiçbir şekilde başka amaçlarla kullanılamaz. Endüstri bölgelerinin kurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu kararları Resmi Gazete'de yayımlanır. Bu bölgelerde yabancı yatırımcılara yatırım yapma izni Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından verilir.

Endüstri bölgelerinde yapılan yatırımlarda 3194 sayılı İmar Kanunu 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu 2872 sayılı Çevre Kanunu 3202 sayılı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 3213 sayılı Maden Kanunu ile 1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin ikinci fıkrasının (12) numaralı bendi hükümleri uygulanmaz.

21/11/1998 tarihli ve 4325 sayılı Kanunda olağanüstü hal bölgelerinde yapılan yatırımlar için öngörülen teşvik tedbirleri, endüstri bölgelerinde yapılan yatırımlar hakkında da uygulanır. Bu bölgeler içinde kalan özel mülkiyet konusu arazi ve arsaların, yatırım faaliyetlerine tahsisi amacıyla Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü'nce 4.11.1983 tarihli ve 2942 sayılı Kanununun 27 nci maddesi hükümlerine göre acele kamulaştırma yapılabilir.

Endüstri bölgelerinin kurulması için gerekli arazi temini ve alt yapı ile ilgili giderler Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bütçesine bu amaçla konulacak ödenekten karşılanır. Bu ödeneğin harcanmasında 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu 832 sayılı Sayıştay Kanunu ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümleri uygulanmaz.

Yasalarüstü ayrıcalık

Madde 2 - "Koşulsuz teslimiyet" hemen 2. maddede daha da somutlaşıyor. "Yatırımcılar tarafından önerilen yerlerde" kurulacağı belirtilen "Endüstri Bölgeleri"ndeki yatırım izni, imar-inşaat, proje onayı vb. uygulamaların "engelsiz" gerçekleşmesi yönünde "hükümsüz" kılınan diğer yasalar şöyle sıralanıyor: "İmar Kanunu-Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanunu - Çevre Kanunu - Köy Hizmetleri Kanunu - Maden Kanunu ve Belediye Kanunu'nun 15. maddesinin 2. fıkrasının 12. bendi (Kanunda ruhsatsız yapıların yıkılmasına dair bent). Herbiri Türkiye'nin planlı ve imarlı gelişmesini öngören; tarih, kültür ve çevre değerlerine saygılı; yerüstü ve yeraltı kaynaklarını da koruyan ve ülke-toplum çıkarları gözetilerek yapılaşmayı ve gelişmeyi hedefleyen, ayrıca yasadışı yapılaşmanın da önlenmesini amaçlayan "temel yasa düzenlemeleri" olan bu kanunlar ve ilgili yönetmeliklerin; "yatırımcının seçtiği yerin endüstri bölgesi ilan edilerek geçersiz kılınmasını" sağlayacak bu düzenlemede yine tasarının 2. maddesindeki tanımıyla; "Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu" (Y.T.K.D.K.) adlı bir kurul "tam yetkili" kılınıyor.

Endüstri bölgesinin büyüklük açısından bir tanımı yok. Kent içinde küçük bir arsa bile endüstri bölgesi kapsamına girebilir. Ülkemiz kent ve kır topraklarıyla tümüyle tehdit altındadır.

Bunlar yetmezmiş gibi, Endüstri bölgelerinin kurulması amacıyla kamulaştırma bedelleri ve altyapı yatırım bedelleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bütçesinde yer alan ödenekle harcanabilecektir. Böylelikle Türkiye Halkının maddi kaynakları Türkiye ve Türkiye Halkı aleyhine pervasızca kullanılacaktır. Başta yabancı (kamul/özel) olmak üzere yerli

(özel) yatırımcılara haksız kaynak aktarılması sağlanacaktır. Bu harcamaların hesabının da sorulmaması için hükümler getirilmek istenmektedir. Kamu denetlemesinden kaçılmaktadır.

Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu

Madde 3 - Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulu Başbakanlık Müsteşarı'nın başkanlığında İçişleri, Bayındırlık ve İskan, Tarım ve Köyişleri, Sanayi ve Ticaret, Enerji ve Tabii Kaynaklar, Kültür, Turizm ve Çevre Bakanlıkları müsteşarları ile Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine ve Dış Ticaret müsteşarlarından oluşur. Kurul gerektiğinde Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) ile Yabancı Sermaye Derneği (YASED)'nin görüşlerine başvurur ve bunların temsilcilerini toplantılarına davet eder. Kurulun sekreteryası hizmetleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurulun çalışma usul ve esasları ve yatırım izninin verilmesine ilişkin usul ve esaslar Bakanlar Kurulunca çıkarılacak bir yönetmelikle tespit edilir.

Endüstri Bölgelerinin yönetim ve işletmesi 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu hükümlerine göre kurulan organize sanayi bölgelerinin yönetim ve işletilmesine ilişkin hükümlere tabidir.

Bilim ve uzmanlık devre dışında

Madde 3 - Sadece yatırımcıların istedikleri yerleri değil, kendilerinin "res'en" belirledikleri alanları da Bakanlar Kurulu'na "endüstri bölgesi" olarak önerme hakkı tanınan Y.T.K.D. Kurulu'nun "kimlerden oluşacağı" ise tasarının 3. maddesi'nde yer alıyor. Konu her yönüyle bir planlama, şehircilik, mimarlık, çevre koruma ve endüstrileşme birikimini gerektirdiği halde "bilim ve teknoloji kurumları, üniversite ve ilgili meslek odası temsilcilerine yer vermeyen" Y.T.K.D. Kurulu'nun sadece ilgili görülen 8 bakanlığın (İçişleri-Bayındırlık ve İskan-Tarım ve Köyişleri-Sanayi ve Ticaret-Enerji ve Tabii Kaynaklar-Kültür- Turizm-Çevre) "Müsteşarlarından" oluşacağı ve "Başbakanlık Müsteşarları" başkanlığında çalışacağı öngörülen tasarıda, aynı kurulun "gerektiğinde" (!) danışacağı kurumlarda yine "üniversiteler ve meslek odaları engellenerek" şöyle sıralanıyor: "Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları birliği (TOBB) ile Yabancı Sermaye Derneği (YASED) Yani tasarı, Endüstri Böl-

gelerinin saptanmasında "Bilim ve uzmanlık çevrelerinin de katılımını" açıkça sakıncalı görürken, "yatırımcıların derneklerini" adeta bu uygulamanın "başmüşavirleri" ilan ediyor. Böylece tarih-kültür-doğa-SİT'ler-kıyılar-ormanlar-kentler, doğal kaynaklar ve tüm değerler, bunların "korunarak kalkınmamızı" savunan, bilen ve hedefleyen yetkin kesiminden adeta kaçırılarak talana teslim ediliyor.

Yatırım izni

Madde 4 – Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, yabancı sermayeli kuruluşların endüstri bölgelerinde yatırım izni başvurularını talep tarihinden itibaren 15 iş günü içerisinde cevaplandırır. Bu süre zarfında cevaplandırılmayan talepler kabul edilmiş sayılır.

Türkiye’de yatırımda bulunma talebi kabul edilen ve gerekli koşulları yerine getiren yabancı sermayeli kuruluşların yurt içinde çeşitli kurum ve kuruluşlar nezdinde yapılacak her türlü izin, ruhsat, vize ve benzeri başvurularına ilişkin işlemler Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü’nce yerine getirilir. Ayrıca söz konusu kuruluşların endüstri bölgelerindeki faaliyetleri Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü’nce denetlenir. Ancak bu işlemlerin başlatılması için talepte bulunan yabancı sermayeli kuruluş yatırımda kullanacağı sermayenin yüzde 1’ini bu amaçla Başbakanlık tarafından belirlenecek bir banka nezdinde açılacak hesaba yatırması zorunludur.

Bu madde uyarınca, Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü’nün yatırımcı kuruluş adına yaptığı izin, ruhsat ve benzer her türlü başvurular ilgili kamu kurum ve kuruluşları, belediye ve meslek odaları tarafından engeç 10 iş günü içerisinde öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırılır. Bu süre içinde gerekçesiz ilgili kuruluşlar tarafından sonuçlandırılmayan işlemler ve Hazine Müsteşarlığı’nın talebi üzerine atamaya yetkili merci, kurullar veya makamlar tarafından, sorumluların beşer aylıklarının (her türlü ödemeler dahil) kesilmesine; kusurun tekrarlanması durumunda memurluktan çıkarılmasına karar verilir.

Talanı engelleyene ceza

Madde 4 - Tasarının 4. maddesi ise işte bu "talan özgürlüğünün" en kısa sürede yaşama geçmesini ve bu yönde kamusal engellerin de ortadan kaldırılmasını düzenlemektedir. Maddeye göre yatırımcıların bu kurallara

bağlı yatırım istemleri 15 gün içinde karşılanacak. Aksi takdirde yatırım talebi kabul edilmiş sayılacak. Yani yatırım isteminde bütün bu kolaylıklara (Madde 2 de yer alan kolaylıklar) rağmen yine de yasal engel bulan kamu görevlileri 15 gün "susarsa", izin verilmiş sayılacak. Tümüyle bir "oldu bitti".

Böylece izin verilen yatırımların ruhsat, proje onayı, arazi tahsisi gibi diğer işlemlerini tamamlamaları için ilgili kuruluşlara tanınan süre sadece 10 gündür. Eğer bu sürede işlemler sonuçlandırılmazsa ilgili kamu görevlilerine yaptırım uygulanacak. Bu şekilde talan uygulamalarına karşı çıkabilecek bürokrat ve teknokratlar, kamu kurumu ve kuruluşları, yerel yönetimler, meslek odaları açıkça tehdit edilmektedir. Meslek odaları yöneticileri bile yabancı sermayeye kolaylık sağlayacak bir "memur" durumuna sokulmaktadır.

Yerli Yatırımlar

Madde 5 – Bu kanun hükümleri ülkeye teknoloji transferi sağlayan, katma değeri yüksek, istihdamı artırıcı nitelikte ve sabit yatırım tutarı 10 milyon ABD Dolar karşılığı Türkiye Lirası'nın üzerinde olan yerli yatırımlar hakkında da uygulanır.

Yerlilerin Yararlanmasında da Ayrımcılık

Madde 5 - Yatırım yapmak isteyen yerlilerin yatırımları 10 milyon doların üzerinde ise bunların yatırım bölgeleri de endüstri bölgesi sayılacaktır. Daha fakir olanlar ya yazgılarına katlanacaklar ya da aynı ayrıcalıklı talandan pay almak için kendilerine yabancı ortak bulacaklar. Bu şekilde yapılan yatırımda ise 6. Maddede işaret edildiği gibi dış yatırımcının payı en az % 60 olacak! Yerli yatırımcıdan çok yabancı yatırımcı anlaşılmaz bir şekilde gözetilmektedir.

Ülkenin her anlamda planlı gelişme ve kalkınması tümüyle sekteye uğratılacaktır, bu durum tüm ülke sathında yaygınlık kazanacaktır. Halen var olan yerli işletmelerden yatırımları 10 milyon doların üstündekiler de bu yasa hükümlerinden tümüyle yararlanacaklardır. Daha düşük yatırıma sahip olanlar (küçük ve orta ölçekli işletmeler), eşitsiz bir durum ortaya çıkacağından yasanın ayrıcalıklarından yararlanmak için yabancı sermayeye tabi olma durumuna geleceklerdir. Endüstri bölgesi kapsamına girmeyen tüm işletmeler eşitsiz çalışma koşulları yüzünden bu kapsama gir-

mek için çaba göstereceklerdir. Bu çabayı gösterme şansı olmayan, kendini yabancı sermayeye bu yasa kapsamına girmek için beğendiremeyen ya da beğendirme kaygısı gütmeyen ulusal işletmeler (KOBİ niteliğindeki özelikle) kapanacaktır.

Söz konusu yasa hükümlerinden yararlanacak işletmeler; Madde 2 göz önünde bulundurulur ise, günümüzde uymalarının zorunlu olduğu kanunlar ve yönetmeliklerden gelen kısıtlardan tümüyle sıyrılacaklardır.

Diğer hükümler

Madde 6 – Yerli yatırımcıların en az yüzde 60'ı yabancı sermaye olmak üzere yabancı yatırımcılarla kurdukları ortaklıklarda 2'inci madde hükümlerinden yararlandırılır.

Yerlilere bir teşvik daha

Madde 6 - Böylesine bir ayrıcalıklı yağmadan yararlanmak isteyen yerlilere bir kolaylık daha sağlanmış. Sermayelerinin yüzde 60'ını yabancılara devretme gibi. Yerli sermaye tümüyle yabancılaşacaktır.

Ayrıca bu hükümden yararlanmak için yabancı sermaye kılıfı altında çok rahatlıkla paravan yurtdışı şirketler eliyle karapara ülkemize girebilecektir.

Çeşitli Hükümler

Geçici madde 1 -Halen yarım kalmış ya da tamamlandığı halde işletmeye geçememiş veya faaliyeti durdurulmuş olan ve sabit yatırım tutarı 5 Milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirası'nın üzerinde olan yerli ve yabancı sermaye yatırımları endüstri bölgesi yatırım sayılır.

Eurogold gibilere af geliyor

Geçici maddeler – Böylelikle "halen yarım kalmış" ya da "faaliyeti durdurulmuş" olan hukuk dışı nitelikteki yerli ve yabancı sermaye yatırımları, yatırım tutarı 5 milyon ABD doları üzerinde ise yasa kapsamına girmektedir. Bu yatırımlara af olanağı tanınmaktadır. Böylece Bergama'da Eurogold, İznik'de Cargill gibi yağmacı şirketlerin yarım kalmış yatırımlarına bir kurtarma olanağı sağlanıyor. Türkiye açık tehdit altında.

Geçici Madde 2- 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu hükümlerine göre kurulmuş bulunan mevcut organize sanayi bölgelerinin

den Yatırımları Teşvik, Koordinasyon ve Danışma Kurulunca uygun görülenler Bakanlar Kurulunca endüstri bölgesine dönüştürülebilir.

Başka bir keyfilik, bir genişletme daha

Bu madde ile var olan organize sanayi bölgelerinin de endüstri bölgesi yasasından yararlandırılması gündeme geliyor. Yasadaki ayrıcalıklar yine yasayı hazırlayanlarca (Bakanlar Kurulu) organize sanayi bölgelerine de tanınmış olacak.

Yürürlük

Madde 7- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 8- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

SONUÇ

Sonuç olarak; sözkonusu yasa tasarısında yer alan herbir madde Türkiye'nin yağmalanması ve yıkıma uğratılması için yerleştirilmiş dinamik lokumları niteliğindedir. Türkiye Cumhuriyeti ulus devlet olma vasfını bütünüyle yitirmek üzeredir. Türkiye'nin zenginlikleri, yasal, kurumsal ve bilimsel birikimi ayaklar altına alınmaktadır. 77 yıl sonra Kurtuluş Savaşı ve 1923 Lozan Anlaşmasıyla ortadan kaldırılan emperyalist ülkelere ayrıcalık sağlayan "kapitülasyonlar"; yine emperyalist ülkeler ve yerli işbirlikçileri eliyle Türkiye'ye dayatılmaktadır. Özellikle yerli işbirlikçiler (Bakanlar Kurulu'da bunlardan biri) vebal altındadır. Bu durum, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'nde yer alan "...Bütün bu şerâitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dahilinde, iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri, şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasi emelleriyle tevhid edebilirler. Millet, fakr ü zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir..." sözleri ile tümüyle örtüşmektedir. İşbirlikçilik, yurdumuza ve Türkiye Halkına ihanet derecesine varmıştır.

Endüstri Bölgesi terimine "özel ekonomik bölgeler" adlandırması ile DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı "Küreselleşme " Özel İhtisas Komisyonu raporu'nda rastlamaktayız. Bu raporun sonlarında "kişisel görüş ve katkılar" bölümünde üzerine basılarak sözkonusu terim telaffuz edilmektedir.

Türkiye’de ilk akla gelen endüstri bölgeleri; Karadeniz’de "Adapazarı Serbest Şehir Bölgesi" ve Akdeniz’de "Antakya-Adana-Mersin" ekseninde kurulması planlanan "özel ekonomik bölge". Bunun dışında yasa tasarısı incelendiğinde görülecektir ki; ülkemizin kentleri ve kırsal alanlarıyla tüm toprakları "Endüstri Bölgesi" olma potansiyelini taşımaktadır. Türkiye bu yasa ile tümüyle "Endüstri Bölgesi Cumhuriyetleri/Cumhuriyeti" durumuna getirilmek tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Türkiye’nin özellikle deniz kıyısına yakın olan ve görece işgücü niteliği ile endüstriyel ilişkileri gelişmiş batı bölgelerinin kent ve kırsal alanları yerli (özel) ve yabancı (özel/kamu) yatırımcının yoğun yatırım yapma baskısı altında kalacak. Bölgelerarası eşitsizlik çok daha yoğunlaşacaktır. Daha yoğun toplumsal ve ekonomik sorunlar yaşanacaktır. Batı bölgeleri nüfus ve endüstri yoğunluğu baskısı yüzünden bölge içindeki tarihi ve kültürel yerlerimizin, doğamızın tahribi ve yıkımı ile karşılaşacaktır. Doğu bölgeleri ise kendi haline bırakıldığı için insansızlaşacak, ülkemiz toprağı olma özelliklerini yitirecektir. En önemli yan; ülkemiz insanı büyük bir çoğunluğu ile, kendi ülkesinde kendi iradesini eline almaktan uzaklaşacak, kendi ülkesinin yabancısı, ikinci sınıf insanı durumuna düşecektir.

Yürürlükteki 1982 Anayasası’na bile tümüyle aykırı bir kanun tasarısıdır (Prof.Dr. Zafer Üskül’ün değerlendirmesi). TBMM salonunda yer alan ve ülkenin bağımsızlığının simgesi "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir" tümcesi tümüyle geçersizleşmektedir. Ülkenin birliği ve bölünmez bütünlüğü söylemi, bu söylemi olur olmaz yerde dillendirenlerce çiğnenmek üzeredir.

DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları" Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) Başkanı’nın Yabancı Sermaye Derneği Başkanı (YASED) olduğu bilindiğinde ve sözkonusu ÖİK Raporu incelendiğinde Endüstri Bölgeleri Hakkında Yasa Tasarısı ile nelerin amaçlandığı daha açık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sözkonusu yasa tasarısında 3. Maddede yer alan YASED, bu yasayı hazırlayanlarca muteber bir kuruluş olarak varsayılmaktadır.

Bu yasa tasarısı; Türkiye’nin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal kriz, MIGA (Multilateral Investment Guaranty Agency - Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu) ve 2-3 yıl öncesinde tartışmaya açılan MAI (Multilateral Agreement on Investment - Çok Taraflı Yatırım Anlaşması) ve emperyalist ülkelerle yapılan ikili ticaret anlaşmaları çerçevesinde de ele alınmalıdır. İçinde bulunduğumuz vehametın farkına ancak böyle varılabilir.

Ne yazık ki Türkiye açısından bu yolda epeyce mesafe alınmıştır. MIGA anlaşmasına ilişkin kanun 1988'de (ANAP iktidarı-Özal Başbakan) Resmi Gazete'de (27.05.1988-3453 sayılı kanun) yayınlanmıştır. Yine 1999 yazında "uluslararası tahkim" Anayasa değişikliğiyle işler hale getirilmiştir. Sonrasında Başbakan Ecevit ve ABD Başkanı Clinton tarafından karşılıklı ziyaretler sonucunda yapılan MAI anlaşması hükümleriyle neredeyse üst üste oturan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ABD Hükümeti Arasında-Ticaret ve Yatırım İlişkilerinin Geliştirilmesine İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" TBMM tarafından onaylanmıştır (Kabul tarihi 07.12.1999, 4485 sayılı Kanun, Resmi Gazete 10.12.1999, sayı 23902). Bu kanunun TBMM de görüşülmesi sırasında Hükümet üyesi Tunca Toskay tarafından yapılan TBMM'deki konuşmada "... Bu anlaşmayla, her iki ülke arasında, özellikle serbest sanayi bölgesi kurulması yoluyla, ABD'ye bu bölgelerden gümrüksüz ihracat olanakları sağlanabilecektir...." diyerek iki yıl kadar öncesinden sözkonusu yasa tasarısını haber vermiştir(TBMM genel Kurul Tutanağı 21. Dönem 2. Yasama Yılı, 29. Birleşim, 07.12.1999, s.32).

Türkiye kamuoyunun MIGA anlaşmasından haberi, o da çok dar bir çerçevede MAI anlaşması tartışmaları sırasında olmuştur. MAI anlaşması uluslararası alanda gerçekleştirilememiş olmasına karşın ekonomik ve sosyal açıdan zayıf ülkelere ikili ticaret anlaşmaları yoluyla dayatılmaktadır.

Türkiye 24 Ocak 1980 kararları sonrasında adım adım adım, son yıllarda daha da hızlanarak, üretim ve istihdam politikalarından emperyalist ülkeler ve kurumları (IMF, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği) ve yerli işbirlikçileri eliyle uzaklaştırılarak sözkonusu yasa tasarısına adeta mecbur edilmiştir Son yıllarda "uluslararası tahkim" in kabulü, kamu yatırımlarının tamamıyla durdurulması, özelleştirmeler yoluyla KİT'lerin yağmalanması, son Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleriyle yurdumuz tümüyle teslim alınmak üzeredir. Bu yasa tasarısı; böyle bir durum içinde bir oldu bitti ile TBMM den geçirilmek istenmektedir.

ÇÖZÜM

Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı ve diğer benzer içerikteki yasal düzenlemelere karşı Türkiye Halkının uyarılması, bu yasal düzenlemelerin lağvedilmesi yönünde Türkiye Halkının desteği alınarak mücadele yürütülmesi ivedilikle gereklidir. Bu amaçla bağımsızlıkçı, emek vasıflı, Türkiye doğasına, kültürüne ve insanına sahip çıkan siyasi partiler,

demokratik kitle örgütleri ile güçbirliği sağlanmalıdır. TMMOB; sözkonusu yasal düzenlemelerin doğrudan kendine bağlı odaların çalışma alanları içine girmesi nedeniyle bu çalışmaya öncülük yapabilir.

Ayrıca, sözkonusu yasa tasarısı ile ilgili olarak devletin yasama, yürütme ve yargı erkini etkileyecek bir çalışma da hedeflenmeli ve yürütülmelidir.

Türkiye, merkezi plana dayalı ve kamu girişimciliği odaklı olarak kalkınma ve istihdam politikalarını yaşama geçirmelidir. Bunu yaparken de ulusal, yurtsever, tam bağımsızlıkçı ve emek eksenli bir yörüngede, daha sonraki kuşaklara bırakılacak miras olan ülkemizin doğal ve kültürel kaynaklarının gözetilmesi, geliştirilmesi gereklidir. Kalkınma ve istihdamın ülkemiz için yaşamsal önemde oluşu gözönünde tutulur ise ekonomik ve toplumsal alanda inisiyatifin bütünüyle kamusal irade elinde bulundurulmasının ve kamu girişimciliğinin her alanda faaliyet gösterebilme yeteneğinin saklı tutulmasının önemlidir. Yerli (özel sektör) ya da yabancı (kamu/özel sektör) yatırımlara ancak bu çerçevede ve ülke çapında bütünlüklü kalkınma ve istihdam politikalarıyla uyumlu olarak yer verilmelidir.

Ülkemizin doğası ve insanların kaderlerinin yerli (özel sektör) ya da yabancı (kamu/özel sektör) yatırımcılarının kârı enfazlaştırma güdülerine emanet edilemeyeceğinin, iplerin hiçbir zaman bu unsurların eline verilemeyeceğinin altı çizilmelidir.

Böyle bir yaklaşım pekala mümkündür. Cumhuriyet tarihimizin devrimci dönemlerinde genel hatlarıyla yaşama geçmiştir de. Özelleştirme politikaları ve uygulamalarıyla da zaten ülkemiz insanların bu kazanımları geri alınmak istenmektedir. Kamu girişimciliği yok sayılmak ve Türkiye Halkına unutturulmak istenmektedir.

TMMOB bağlı odalarıyla birlikte Türkiye kalkınmasına ulusal planlamaya omuz vermeye hazırdır. Yeter ki siyasi irade tam bağımsızlık temelinde, kamu yararı ve emek ekseninde ekonomik, toplumsal ve dış ilişkileri ele alsın.

Kaynaklar

- 1- "Yağma Muhtırası" *Evrensel Gazetesi*, 20.01.2001.
- 2- *TMMOB tarafından yapılan 27 Ocak 2001 tarihli basın açıklaması.*
- 3- "Tarım Bakanlığı 'Endüstri Bölgeleri'ne Onay Vermedi", *Dünya Gazetesi*, 03.02.2001

- 4- "Bir talan özgürlüğü deklarasyonu...", Sol Dergisi, 09.02.2001, sayı:123, s.34-36.
- 5- TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı tarafından yapılan açıklama (Şubat 2001)
- 6- *TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Şubesi tarafından 15.02.2001 tarihli ve 21.09.0154 sayılı yazı ve ekinde yer alan TMMOB Mimarlar Odası Merkezince yapılan basın açıklaması, Prof. Dr. Hande Suher ve Prof.Dr. Zafer Üskül'ün raporları*
- 7- TMMOB tarafından 23.02.2001 tarihinde yapılan "Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı" üzerine yapılan basın açıklaması.
- 8- DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı "Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu" Raporu, 2000, Ankara.
- 9- DPT 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu" Raporu, Mayıs 2000, Ankara.
- 10- "Endüstri Bölgeleri Hakkında Kanun Tasarısı hazırlandı", MAİ ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, Bülten 22, Şubat 2001, <http://www.antiimai.org/>
- 11- 27.5.1988 tarihli ve 3453 sayılı Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MIGA) Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun

EK VII. Uluslararası Yeşil Barış Örgütü (Greenpeace) tarafından hazırlanan ve "Çevre ve Barış" konularına ilişkin Uluslararası Anlaşmalar'daki "Küreselleşme ve Tek Kutuplu Dünya Düzeni" stratejisini geliştiren Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği bütünleşmesi ve diğer ülkelerin farklılaşma alanlarını gösteren örnekler

(Anlaşma örnekleri 7.04.2002 tarihli "Cumhuriyet" gazetesinin dokuzuncu sayfasındaki "Barış ve Çevre" için yapılan uluslararası sözleşmelerle ilgili Yeşilbarış Örgütü'nün çalışmalarını aktaran haberden yararlanılarak hazırlanmıştır.)

"Barış ve Çevre" konularında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin genel yaklaşımı Yeşilbarış Örgütü'nün hazırladığı inceleme çalışmasına göre aşağıdaki biçimdedir.

Buna göre Amerika Birleşik Devletleri (ABD);

- 2001 yılı nisan ayında BM'ye yıllardır ödemediği 244 milyon dolar borcu ve bütçedeki payını yüzde 25'ten yüzde 22'ye düşürmeye zorlaması nedeniyle Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Komisyonu'na tekrar seçilemedi,
- 1997 yılında imzalanan "Kyoto İklim Değişikliği Sözleşmesi", 2001 yılı mart ayında Başkan Bush tarafından "ölü" ilan edildi. Fas'ın Marakeş kentinde 2001 yılı kasım ayında ise ABD'nin onayını alabilmek çabasıyla anlaşmanın gözden geçirildiği görüşmelere Bush yönetimi katılmadı.
- 2001 yılı mayıs ayında telefonların, e-posta mesajlarının ve faksların elekt-

ronik olarak izlenmesi (ABD ve İngiltere'nin "**Echelon**" Programı) ve ekonomik casusluğa ilişkin engeller konusunda Avrupa Birliği ile en alt düzeyde bile görüşmeyi reddetti.

- 2001 yılı mayıs ayında, off-shore ve diğer vergi ve kara para aklama cennetlerini çökertme konusunda Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) sponsor olduğu görüşmelere katılmayı kabul etmedi.
- 2001 yılı eylül ayında Güney Afrika'nın Durban kentinde 163 ülkeyi bir araya getiren "**Uluslararası Irkçılık Konferansı**"ndan çekildi.
- 2001 yılı Temmuz ayında, Endüstrileşmiş G-8 ülkelerinin uluslararası "**Temiz Enerji Planı**"na karşı çıkan tek ülke oldu.
- 2001 yılı Ekim ayında, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, ABD'nin Küba'ya uyguladığı ve daha da şiddetlendirdiği yasadışı ambargoyu kaldırması çağrısında bulundu. 167 olumlu oya karşı, İsrail ve Marshall Adaları'yla birlikte ret yanıtı verdi.
- 1984 yılında, dünya basınının "**dört dev**" haber ajansına (AP, UPI, AFP, Reuters) bağımlılığı azaltmak için tasarlanan "**Yeni Dünya Bilgi ve İletişim Düzeni Projesi**" (NWICO) nedeniyle, yaptığı ödemeleri durdurarak Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nden (UNESCO) ayrıldı. NWICO Projesi'nin Birleşmiş Milletler'de 143'e karşı 1 oyla onaylanmasına karşın, UNESCO'yu "**basın özgürlüğünü azaltmak**" ve kötü yönetim gibi gerekçelerle suçladı. UNESCO bu projeyi 1989 yılında bitirdiği halde geri dönmeyi reddetti. 1995'te ise Clinton yönetimi UNESCO'ya yeniden katılmayı önerdi, ama kongrenin engellemesi karşısında üstelemedi. 2000 yılı şubat ayında, BM'ye olan eski borçlarının bir bölümünü ödedi ama UNESCO'ya geri dönmedi.
- "**BM Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Anlaşması**"nın ölüm cezasını kaldırmayı hedefleyen ve 18 yaşın altındakilerin infazını yasaklayan, 1989 tarihli isteğe bağlı sözleşmesini imzalamadı. Çocukları idam eden beş ülkeden biri olmayı göze aldı.
- 1979 tarihli "**BM Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Kaldırılması Anlaşması**"nı imzaladı ğı halde parlamentosunda onaylatmadı. Böylece Afganistan'la aynı konuma düştü.
- 1989 tarihli "**BM Çocuk Hakları Anlaşması**"na taraf olduğu halde kongresinde onaylamadı. Böylece Somali'yle birlikte oldu.
- 1966 tarihli "**BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Anlaşması**"na da taraf olmasına karşın parlamentosunda onaylatmadı.